

Bioforsk Rapport

Vol. 8 Nr. 189 2013

Verdifulle beiter; Kartlegge, prioritere og tilrettelegge

Ildri Kristine (Rose) Bergslid og Unni Støbet Lande, Bioforsk Økologisk

Prosjektet er gjennomført med økonomisk støtte fra Nasjonalt beiteprosjekt (2009-2012).

Beiting i Innerdalen. Foto: Jofrid Bergslid

Hovedkontor/Head office
Frederik A. Dahls vei 20
N-1430 Ås
Tel.: (+47) 40 60 41 00
post@bioforsk.no

Bioforsk Senter
Bioforsk Division
Adresse
Postnummer og poststed
Tel.: (+47) 40 60 41 00
fornavn.etternavn@bioforsk.no

Tittel/Title:

Verdifulle beiter; Kartlegge, prioritere og tilrettelegge

Forfatter(e)/Author(s):

Ildri Kristine (Rose) Bergslid og Unni Støbet Lande

<i>Dato/Date:</i>	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i>	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i>	<i>Saksnr./Archive No.:</i>
16.12.2013	Åpen	Prosjektnr	Arkivnr
<i>Rapport nr./Report No.:</i>	<i>ISBN-13:</i>	<i>Antall sider/Number of pages:</i>	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i>
8(189)/2013	978-82-17-01200-9	37	4

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i>	<i>Kontaktperson/Contact person:</i>
Statens landbruksforvaltning	Carl-Erik Semb

<i>Stikkord/Keywords:</i>	<i>Fagområde/Field of work:</i>
Beiting, kartlegging, tilrettelegging og kulturlandskap	Grovfôr og kulturlandskap

Sammendrag:

I følge Meld. St. 9 (2011-2012) skal norsk matproduksjon økes. En av de viktigste forutsetningene for å nå målet om økt matproduksjon er å ta vare på produksjonsgrunnlaget på inn- og utmark. For å nå målet vil en god utnytting av beiteressursen og verdifulle beiter være viktig. Dersom bruk av verdifulle beiter skal sikres med tanke på matproduksjon og tilleggsverdier som blant annet kulturlandskap, er det vår oppfatning at det er nødvendig med en større grad av helhetlig, langsiktig planlegging og tilrettelegging.

1. Kartlegging: Hvilke beiteområder er verdifulle, og hvor er disse lokalisert
2. Prioritering: I mange områder er det ikke nok beitedyr til å opprettholde tilfredsstillende beitetrykk, og noen områder må prioriteres på bekostning av andre områder.
3. Tilrettelegging: Tid er en begrenset ressurs i kommunal forvaltning. Tilrettelegging for beiting i områder med for lavt/ingen beiting er tidkrevende. Det bør derfor bevilges eksterne midler og ressurser til å jobbe med beiterelaterte utfordringer og tilrettelegging for bruk av verdifulle, prioriterte beiteområder.

Land/Country:	Norge
Fylke/County:	Møre og Romsdal
Kommune/Municipality:	Tingvoll
Sted/Lokalitet:	Tingvoll gard

Godkjent / Approved

Prosjektleder / Project leader

Kristin Sørheim

Hådi Kristine Beggstad

Navn/name

Navn/name

Innhold

Innhold.....	2
1. Bakgrunn.....	3
2. Innledning	4
3. Status og utviklingstrekk.....	6
3.1 Matproduksjon	6
3.2 Kulturlandskap	9
4. Metode	12
5. Kartlegging	15
5.1 Beitepotensialkartet	15
5.2 Kobling mellom kart og database.....	16
5.2.1 Utvikling i dyrehold	16
5.2.2 Leiejord	19
5.2.3 Innsynsløsninger	21
5.3 Kartlegging blant gardbrukere	27
6. Prioritering	28
6.1 Involvering og engasjement	28
6.2 Verditabell.....	29
7. Tilrettelegging.....	30
7.1 Beitetilrettelegger(e).....	30
7.2 Møte med næringa	30
8. Oppsummering.....	35
9. Kilder.....	37
Vedlegg 1: Kartlegging av arealressurser og bruk.....	38
Vedlegg 2: Invitasjon til arbeidsmøte	40
Vedlegg 3: Søknad om forprosjekt.....	41
Vedlegg 4: Svar på søknaden fra Møre og Romsdal fylkeskommune	45

1. Bakgrunn

I jordbruksoppgjøret 2008 ble det vedtatt å opprette et nasjonalt beiteprosjekt (2009-2012), heretter kalt beiteprosjektet. Målet med beiteprosjektet var å bidra til et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite. Etter hvert ble flere beiterelaterte problemstillinger og utfordringer inkludert i beiteprosjektet¹. I 2011 fikk Bioforsk Økologisk innvilget et prosjekt fra beiteprosjektet med tittel «Kartlegging av verdifulle beiter i Møre og Romsdal og sikring av fremtidig bruk.»

Målgruppa for prosjektet var kommunene, og følgende målsetting ble formulert:

«Å utvikle en metode for å identifisere og sikre bruk av verdifulle beiter i Møre og Romsdal. Verdifulle beiter defineres som beiter (innmark eller utmark) som gir god tilvekst og lite sjukdom og tap, dvs. god dyrevelferd».

Å sikre bruk av verdifulle beiter vil etter vår mening være avhengig av at det finnes bønder som er villig til å bruke beiteområdet. Vi har derfor valgt å fokusere på hva som kan gjøres for å få bønder til å bruke verdifulle beiteområder.

Vi har valgt å utvide definisjonen av verdifulle beiter til å inkludere merverdier som blant annet kulturlandskap og biologisk mangfold. Bakgrunnen for dette er blant annet at landbruksmeldinga for Møre og Romsdal (2012) presiserer at fylket har store unyttede beiteressurser, både på inn- og utmark. **Konsekvensene ved mangelfull beiting er blant annet gjengroing, tap av biologisk mangfold og tap av fôrressurser.** Det er derfor et mål i landbruksmeldinga at beitebruken i fylket skal økes, både målt i antall dyr og i areal. Dette, i tillegg til at reiseliv er utpekt som satsingsområde for Møre og Romsdal fylkeskommune, gjør det fornuftig å utvide definisjonen av verdifulle beiter.

Etter hvert som arbeidet kom i gang ble det tydelig at tiltenkt gjennomføring og forventet resultat beskrevet i søknaden var for omfattende i forhold til prosjektets omfang. Det, i tillegg til innspill underveis i arbeidet, har ført til justeringer i forhold til opprinnelig plan. Målsettingen med prosjektet har stått fast, og det er vår oppfatning at prosjektet gjennom denne rapporten beskriver mulige fremgangsmåter for å identifisere verdifulle beiter og hva som bør gjøres for å øke sannsynligheten for at de verdifulle beitene brukes.

¹ <https://www.slf.dep.no/no/sokeresultater?query=sluttrapport+nasjonalt+beiteprosjekt>

2. Innledning

Befolkningen i Norge, og verden for øvrig, vokser. I følge Statistisk sentralbyrå (SSB) er det forventet at befolkningen i Norge skal øke med 20 % de neste 20 årene (2011-2021). Det er en vedtatt målsetting i Norge at matproduksjonen skal økes, basert på norske ressurser, i takt med befolkningsveksten (Meld.St.9). En av de viktigste forutsetningene for å nå målet om økt matproduksjon er at man tar vare på produksjonsgrunnlaget. Norsk kjøttproduksjon, og til dels melkeproduksjonen, baserer seg i dag i stor grad på importerte råvarer til kraftfôr.

I følge innspill fra Norges Bondelag til Meld.St.9 utgjør dyrka og dyrkbart areal 3 prosent av Norges landareal. Hver innbygger i Norge har om lag 1,8 dekar tilgjengelig mot 2,7 dekar for den gjennomsnittlige verdensborger. I tillegg til omdisponering og nedbygging av dyrka mark faller produktive areal ut av produksjon som følge av manglende drenering, vedlikehold, kalking, jordpakking, gjengroing m.m.² Dersom matproduksjonen skal økes basert på norske ressurser, må langt mer av grasarealene og beiteområdene både på inn- og utmark utnyttes³.

Under den nasjonale Beitekonferansen på Oppdal 11. - 12. februar 2012 holdt forsker Yngve Rekdal fra Skog og Landskap et innlegg om beiteressurser. I følge Rekdal henter 2 millioner sau og lam, samt noen titusen storfe og hest ut ca. 300 millioner fôreheter fra utmarksbeite (2012) tilsvarende ca. 2 millioner dekar fulldyrka grasareal og en milliard kroner i fôrverdi. Potensialet er rundt 900 millioner fôreheter i utmarka. Av det totale potensialet kan man regne 600 millioner fôreheter som praktisk nyttbart. Ut i fra dette har vi beiteressurser nok i utmarka til å doble antall beitedyr³. I tillegg til ubrukt potensial i utmarka kommer dyrkamark og innmarksbeiter som har gått ut av drift, eller som står i fare for å gå ut av drift.

Tilgjengelige beiteressurser i Norge kan utnyttes langt bedre enn det som er tilfellet i dag. Dersom norsk landbruk i stor grad skal basere seg på importerte råvarer, beitedyra

²

<http://www.bondelaget.no/getfile.php/Designementer%20Mobil/Mat%20og%20landbrukspolitikk/2010Landbruksmeldingen%20Innspill%20fra%20Bondelaget%20juli%202010.pdf>

³ <http://www.bondelaget.no/soer-troendelag/900-millioner-forenheter-article66101-187.html>

forsvinner fra landskapet og kulturlandskap gror igjen mister landbruket mye av sin legitimitet.

I følge den europeiske landskapskonvensjonen har det norske jord- og skogbrukslandskapet helt spesielle kvaliteter blant annet knyttet til matproduksjon, byggeskikk, kulturlandskap og biologisk mangfold som bør bevares for framtiden.⁴

Beitedyr i kulturlandskapet. Foto: Heine Schjøberg

⁴ <http://www.regjeringen.no/pages/2267750/DenEuropeiskeLandskapskonvensjonen.pdf>

3. Status og utviklingstrekk

3.1 Matproduksjon

Fjord- og fjellbygdene på Vestlandet har spesielle forutsetninger for å drive med melk- og kjøttproduksjon. I en fersk rapport fra Agri Analyse (1-2013) beskrives følgende utviklingstrekk for landbruket på Vestlandet:

- I perioden 2000-2011 har jordbruksarealet falt med 10 %
- I samme perioden har kjøttproduksjonen på sau/lam/geit falt med 15 %
- Mengde levert melk har falt med 13 %
- Mengde produsert storfekjøtt har falt med 20 %

Annen hvert år gjennomfører Senter for Bygdeforskning en spørreundersøkelse for å kartlegge situasjonen blant landbruksbefolkningen. I 2012 gjennomførte Logstein og Blekesaune undersøkelsen i Møre og Romsdal. Ett av hovedfunnene i undersøkelsen var at mange bønder i fylket så pessimistisk på framtiden for landbruksdrift på sin gård. 25 % av de spurte så for seg at de hadde avvirket landbruksdrifta i løpet av de neste fem årene. Dersom dette blir en realitet vil det få enda større konsekvenser for fylkets evne til å produsere mat, ivareta jordbruksarealene og verdifulle beiter.

Det skal en betydelig økning til i antall ammekyr for at norsk storfekjøttproduksjon skal dekke Innenlands etterspørsel. Foto: Ildri Bergslid

Jordbruksarealer ute av drift og begynnende gjengroing gir et annet inntrykk en veldrevne arealer.

Foto begge bilder: Ildri Bergslid

Landbruksmeldinga for Møre og Romsdal ble vedtatt i fylkestinget den 12.12.2012. Meldinga presiserer, som tidligere nevnt, at fylket har store unytta beiteressurser, både på inn- og utmark. Nedgang i antall bønder, tap av sau på beite, dårlige gjerder, uklare ansvarsforhold om gjerdeplikt er noen av årsakene til mangelfull beiting. Konsekvensene ved mangelfull beiting for fylket er blant annet gjengroing, tap av biologisk mangfold og tap av fôrressurser. Det er derfor et mål i landbruksmeldinga at beitebruken i fylket skal økes, både målt i antall dyr og i areal.

I rapporten «Økt storfekjøttproduksjon i Norge» (2013) anslås et behov for 40 000 - 80 000 flere ammekyr i løpet av neste tiårsperiode for at norsk storfekjøttproduksjon skal dekke innenlandsk etterspørsel⁵. I arbeidet med rapporten har gruppen lagt til grunn at økt storfekjøttproduksjon skal legge opp til god utnyttelse av grovfôrressursene i landet, i tråd med landbruks- og matmeldingen (Velkommen til bords). Som en mulighet nevner rapporten kastrater. Disse kan føres fram med en eller to beitesesonger, og er en type drift som kan egne seg der tilgangen på beiter er stor, som f.eks. i Nord-Norge og på Vestlandet.

Aktivt landbruk i hele landet har skapt de vakre kulturlandskapene våre, med et rikt naturmangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Dette er viktige miljøgoder for både lokalbefolkning og turister (...) Om lag 1000 truede arter er tilknyttet landbrukets kulturlandskap. Samfunnsutviklingen, inkludert strukturendringene i landbruket har ført til omlegging eller opphør i drift, noe som truer deler av dette naturmangfoldet. Videre kan omlegging eller opphør av drift føre til at kulturminner og kulturmiljøer mister sine funksjoner, forfaller eller blir ødelagt. **Dersom det skulle bli økt etterspørsel etter grovfôrbaserte husdyrprodukter vil Regjeringen legge vekt på økt bruk av beiteressursene (Meld. St. 9 (2011-2012)).**

Landbruket i Norge har tidligere klart å holde produksjonen oppe i forhold til folketallet, og opprettholdt jordbruksarealene gjennom produktivitetsvekst, selv med nedgang i antall årsverk og gårdsbruk. Etter tusenårsskiftet har produksjonen i landbruket falt. På Vestlandet faller den mer enn snittet for landet. Vekst i gass- og oljesektoren har gitt et lønns- og kostnadspress i norsk økonomi som fortrenger produksjon i andre næringer som eksempelvis landbruket (Hillestad og Smedshaug, 2013).

5

http://www.animalia.no/upload/Filer%20til%20nedlasting/Animalia/119673_Animalia_ekspertrapp_web.pdf

3.2 Kulturlandskap

Som tidligere nevnt reiser gjengroing en rekke viktige problemstillinger som blant annet tap av jordbruksarealer, biologisk mangfold, kulturminner og rekreasjonsarealer.

Et velstelt kulturlandskap krever innsats. Foto: Heine Schjølberg

Gjennom forskningsprosjektet CULTOUR er det sett nærmere på hvilke konsekvenser gjengroingen i Norge kan ha på reiselivet. Reiselivsnæringa er en av landets raskest voksende næringer. I sluttrapporten til prosjektet oppsummeres det med at gjengroing er en nasjonal utfordring. Dagens beitetrykk er ikke nok til å forhindre gjengroing, men kan begrense omfanget i områder med stort nok antall dyr. Mange av landets viktigste reiselivsdestinasjoner og reiselivsregioner er påvirket av gjengroing. Fortsatt gjengroing vil redusere kontraster og variasjoner i landskapet ytterligere. Spor etter menneskelig aktivitet viskes ut. Dersom kontrastene og variasjonen i landskapet forsvinner blir landskapet tappet for «innhold» og det særegne norske landskapet forsvinner både for tilreisende og fastboende (Bryn m.fl. 2013).

Å ivareta produksjonspotensialet er avgjørende for å sikre fremtidig matproduksjon. Norge har lite jordbruksareal sammenlignet med mange andre land. Med landets begrensede areal for matproduksjon er det viktig med et sterkt jordvern og en politikk som utnytter jordbruksarealet. **Utover å levere varer og tjenester, bidrar et levende jordbruk i hele landet til å pleie og bevare kulturlandskap, som også er rike på kulturminner og er en forutsetning for naturmangfold som er avhengig av beite og slått (Meld. St. 9 (2011-2012)).**

Et søk på gjengroing på internett (4.12.2013) gir rikelig med treff, og viser tydelig at Norge har store utfordringer med å ta vare på det særegne norske kulturlandskapet.

Utdrag av treff fra internettsøk på gjengroing 4.12.2012:

Reiselivet slår alarm: - Utsikten gror igjen

Helgelandskysten gror igjen

Idyllen gror igjen

Krigsminner gror igjen

Kystlyngheiene gror igjen

Nasjonale turistveier gror igjen Norge gror igjen og reiselivet taper

Ærverdig prestebustad gror igjen

Verdensarven gror igjen

Fjellidyllen gror igjen Kulturlandskapet gror igjen

Badeperle gror snart igjen

Freda bygninger i landskap som gror igjen

Turistattraksjoner gror igjen

Kulturminner ødelegges, skades og gror igjen

Friområder gror igjen

I en kronikk i Bondebladet (20.07.2013) skrev Anniken Førde og Tone Magnussen om hva som skjer når kulturlandskapet endrer seg og hundekjeks og anna ugras og kratt tar over. Kronikken er basert på et tverrfaglig forskningsprosjekt ledet av Bioforsk⁶. Det åpne landskapet og viktige historier om livet i bygdene trues, og det nye landskapet som vokser fram kan ikke knyttes til aktivitet og produksjon. Landskap som preges av forfall endrer folks oppfatning av stedet og landskapet. Det er det skjøtta landskapet som ofte verdsettes høyest.

Kulturlandskapet og omgivelsene endrer seg i stadig raskere tempo, nye driftsformer, opphør av gamle driftsformer, utbygginger, omdisponeringer m.m. fører til forandringer i landskapsbildet. Ofte skjer endringene ut i fra behov og ønsker til den enkelte aktør. Det er mange små endringer som skjer gradvis, noe som gjør det krevende å lage en overordna plan som styrer utviklinga i ønsket retning. Når det gjelder bevaring av det vi har definert

6

http://www.bioforsk.no/ikbViewer/page/prosjekt/hovedtema?p_dimension_id=22372&p_menu_id=22387&p_sub_id=22373&p_dim2=22374

som verdifulle beiter er det, som tidligere nevnt, en lang rekke faktorer som kompliserer muligheten kommunen har til å bevare de mest verdifulle beitenene for ettertiden.

Gjengroing er en stor trussel for biologisk mangfold. Foto: Geir Gaarder

Kulturlandskap og beitedyr er viktig for omdømmet til norsk landbruk. Foto: Jofrid Bergslid

4. Metode

Prosjektets målsetting var å lage et verktøy som kunne være til hjelp for kommunene i arbeidet med å identifisere verdifulle beiter og sikre bruk av dem. Prosjektet tok kontakt med to kommuner i fylket, og problemstillinger og utfordringer rundt det å ta vare på verdifulle beiter ble diskutert. Den ene kommunene ligger på Nordmøre, og den andre på Sunnmøre. Fellestrekk for kommunene er:

- Landbruket er ei viktig næring for kommunen
- Antall dyr og bønder synker
- Det satses på reiseliv
- Det er god tilgang til beiter både på inn- og utmark
- Det er konflikt mellom ulike interesser
- Rovdyrproblematikk
- Kommunen har ikke kapasitet til å ta tak i problemstillingene som må løses for å sikre bruk av verdifulle beiter, og lokalt/nasjonalt viktige beiteområder/kulturlandskap står i umiddelbar fare for å gå tapt til gjengroing
- Det uttrykkes sterk bekymring for den generelle utviklinga i landbruket og beitenæringa

I tillegg til diskusjon med to utvalgte kommuner har prosjektet:

- Gjennomført litteratursøk på beiteprosjekter
- Deltatt på beitekonferanser
- Diskutert problemstillinger med prosjektledere av andre beiteprosjekter
- Hatt møte med beitenæringa i Møre og Romsdal i samarbeid med landbruksavdelinga hos Fylkesmannen
- Deltatt i arbeid med ny søknad om utviklingsmidler til nytt beiteprosjekt i fylket med Møre og Romsdal Bondelag som prosjektsøker (søknad innvilga)
- Sett på tilgjengelige muligheter på kart, og koblet informasjon fra landbrukets informasjonsbase (LIB) med kart (LIB er en webbasert informasjonsbase for saksbehandlere i landbruksforvaltningen som ligger hos SLF)
- Laget forslag til spørreskjema som kan brukes i forbindelse med avvikling av drift/fare for avvikling av drift

Med bakgrunn i litteratursøk, diskusjoner med lokal landbruksforvaltning, prosjektledere på andre beiteprosjekt og representanter fra beitenæringa i Møre og Romsdal, skisseres en

fremgangsmåte for å lokalisere verdifulle beiter og forslag til hva som må til for å øke sannsynligheten for at de blir tatt i bruk/fortsatt brukt.

I forhold til bruk av verdifulle beiter er det en rekke faktorer som kompliseres når bøndene blir færre og dyra konsentreres på færre driftsenheter. I tillegg gir rovdyr, alveld og flåttbårne sjukdommer store utfordringer i mange områder. Dyr som går i utsatte områder med store tap trenger andre beiteområder dersom dyrelidelser og eventuelt avvikling av drift skal unngås.

For mange bønder vil det være en krevende oppgave å «organisere seg inn» i et nytt/bedre beiteområde. Med mange grunneiere og motstridende interesser kan det ikke forventes at enkeltbonden går i gang med et slikt arbeid.

Hvordan den enkelte kommune vil vektlegge de ulike faktorene som faller inn under vår definisjon av verdifulle beiter vil variere ut i fra kommunens beliggenhet og satsingsområder. God tilvekst og god dyrevelferd er en forutsetning som ligger til grunn for alle som driver med beiting og dyrehold. I tillegg kommer andre merverdier av beitebruk som kan være viktig både for en kommune - og i et større perspektiv for regionen og landet.

Siden 1949 har ca. 80 % av bøndene i Norge lagt ned drifta. I mange kommuner har nedgang i antall bønder vært så stor, at det i enkelte områder/grender er tømt for beitedyr. Behovet for å se større områder i sammenheng, kartlegge verdier og prioritere mellom områder som er verdifulle for kommunen og landbruksnæringa øker. Det er ikke nok av hverken bønder eller beitedyr til å ivareta alle verdifulle beiteområder.

I KART OG PLAN 3-2006 hadde Svein Reid og Wenche Dramstad fra NIJOS (Nå Skog og landskap) en artikkel med overskrift «Beitepotensialkart», som tok for seg problemstillingene rundt beiting og mangel på beiting. Artikkelen påpekte at det i større grad er behov for helhetlig og langsiktig skjøtselsplanlegging, både for areal som krysser eiendomsgrenser og areal/kulturlandskap på nedlagte gårdsbruk. Artikkelen peker på at storsamfunnet - ved for eksempel landbruksforvaltninga i kommuner og fylker - må spille en mer aktiv rolle i kulturlandskapskjøtselen.

Produksjons- og samfunnsverdiene som står på spill som følge av gjengroing er svært store. Tilrettelegging for bruk av verdifulle beiteområder er omfattende og krever langsiktig, systematisk arbeid. Det er vår oppfatning at dette arbeidet ikke kan overlates til næringa

sjøl og/eller kommunal forvaltning i sin helhet. En fordeling av arbeidet og tilføring av eksterne (menneskelige) ressurser vil i mange tilfeller være nødvendig for å oppnå gode resultat. Man kan se for seg følgende arbeidsfordeling:

1. **Kartlegging:** Kan gjennomføres av ansatte i kommuneadministrasjonen. Tilgjengelig lokalkunnskap, kart, statistikk, rapporter m.m. brukes for å framskaffe oversikt over:
 - Hvordan er situasjonen for landbruket i kommunen
 - Hva finnes av beitedyr (småfe og storfe), er det ønske om/potensiale for økning
 - Hvor er beitedyra
 - Hvor er det aktive bønder
 - Hvordan er forholdet mellom eid og leid jord i ulike bygder
 - Hvor har vi verdifulle beiteområder/kulturlandskap
 - Hvor er viktige områder for reiselivet
 - Hvor er det tap av dyr m.m.

2. **Prioritering:** Ansatte i kommuneadministrasjonen i samarbeid med landbruksnæringa, politikere og andre interessegrupper som for eksempel reiseliv, kulturminnevern, friluftsliv o.l. må prioritere:
 - Hvilke beite/kulturlandskapsverdier ønsker vi å ta vare på i kommunen
 - Hvor er disse verdiene lokalisert
 - Hvilke områder må prioriteres på bekostning av andre m.m.

3. **Tilrettelegging:** Beitetilrettelegger(e) i samarbeid med lokal forvaltning og bønder:
 - Jobber langsiktig med beiterelaterte problemstillinger
 - Jobber fram beitebruksplaner
 - Tilrettelegger for bruk (avklaringer med grunneiere, gjerding, transport, tilsyn m.m.) av verdifulle beiteområder
 - Avklare tillatelser til flytting av dyr med Mattilsynet m.m.

5. Kartlegging

5.1 Beitepotensialkartet

Det tidligere omtalte beitepotensialkartet som ble utviklet av daværende NIJOS (nå Skog- og landskap) i samarbeid med kommunene Sarpsborg, Rakkestad og Eidsberg i 2005 var et verktøy/produkt for å bedre kommunenes grunnlag for en mer målretta og organisert bruk av beiter og beitedyr (Reid og Dramstad, 2006). Hensikten bak Beitepotensialkartet var å visualisere beitedyra i kommunen, arealressursene, eiendomsgrenser, relevante verneområder og kulturminner. I dag, med stadig færre bønder, er behovet for helhetlig planlegging minst like stort, om ikke enda større.

Målsetting for Beitepotensialkartet:

”Å visualisere forekomst og antall av beitedyr på landbrukseiendommene, og å sammenstille dette med kartdata om arealressurser, eiendomsgrenser, relevante verneområder og kulturminner. Ved å se helhetlig på et områdes beiteressurser, å kunne:

- 1 ..ta initiativ ovenfor de enkelte dyreeierne, eller beitelag, for å kunne iverksette/opprettholde beiteskjøtsel på:
 - Eksisterende beitearealer
 - Jordbruksarealer ut av drift
 - Viktige kulturlandskapsområder
2. ..iverksette skjøtelsesplaner for større sammenhengende områder, på tvers av kommunegrenser og eiendomsgrenser
3. ..lokalisere arealer som kan fungere som fellesbeiter på tvers av kommunegrensene
4. ..oppnå en mer kvalitativ beiting, både for dyr og beiteareal. Dette gjøres gjennom å ta initiativ til rullering av type beitedyr mellom beitearealer.” (Reid og Dramstad, 2006)

Arbeidet med Beitepotensialkartet for de tre Østfoldkommunene var en prototype på et beiteverktøy for landbruksforvaltningen. Målsettingen var at alle kommuner som ønsket det skulle få tilbud om et slikt produkt. Det ble dessverre ingen videreutvikling av Beitepotensialkartet etter endt prosjektperiode. Med de utfordringene landbruket har over

hele landet er dette et arbeid som absolutt bør tas opp igjen og videreutvikles til kommunalt bruk.

5.2 Kobling mellom kart og database

Kunnskap og informasjon er grunnlag for å ta gode avgjørelser. Økt kommunalt handlingsrom øker kravet til kunnskapsbasert forvaltning. I arbeidet med å ta vare på verdifulle beiteområder er det mye informasjon, som koblet sammen, kan gi et godt grunnlag for å ta gode avgjørelser.

Gjennom søknader om produksjonstilskudd samles det inn enorme mengder data om blant annet type drift, antall og type dyr, beiting på inn- og utmark, type vekster og leieforhold. Informasjon samles og gjøres tilgjengelig for landbruksforvaltninga gjennom databasen LIB. Dersom informasjon fra denne databasen kobles med kartet kan mye nyttig informasjon visualiseres på en god måte og bedre mulighetene for kommunene i arbeidet med arealforvaltning. Dette kan bidra med nyttig bakgrunnsinformasjon i arbeidet med kartlegging, prioritering og tilrettelegging av verdifulle beiter. Hvordan dette kan brukes illustreres i to områder under 6.2.1 og 6.2.2. Førstnevnte viser hvordan dyreholdet har utviklet seg i perioden 2000 -2012. I 6.2.2 vises forholdet mellom eid og leid jord i de samme områdene i 2012.

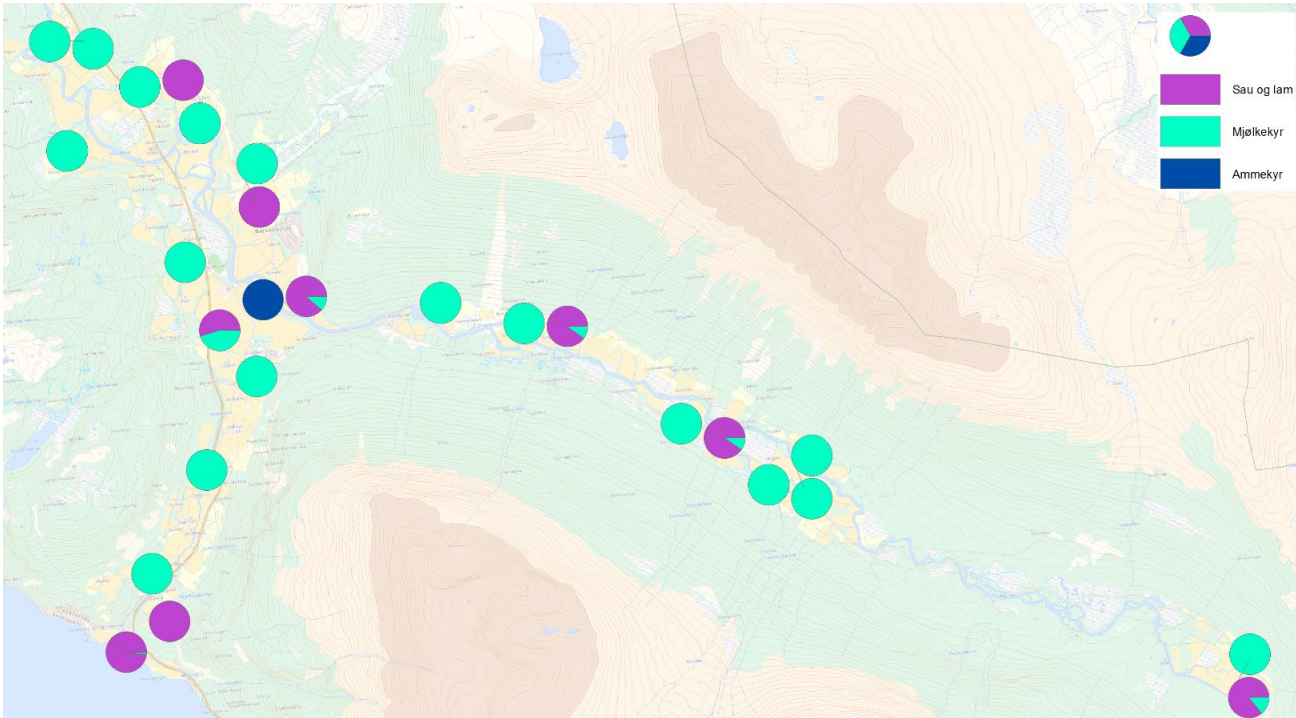
Uten beitedyr gror verdifulle kulturlandskap igjen. Foto: Heine Schjølberg

5.2.1 Utvikling i dyrehold

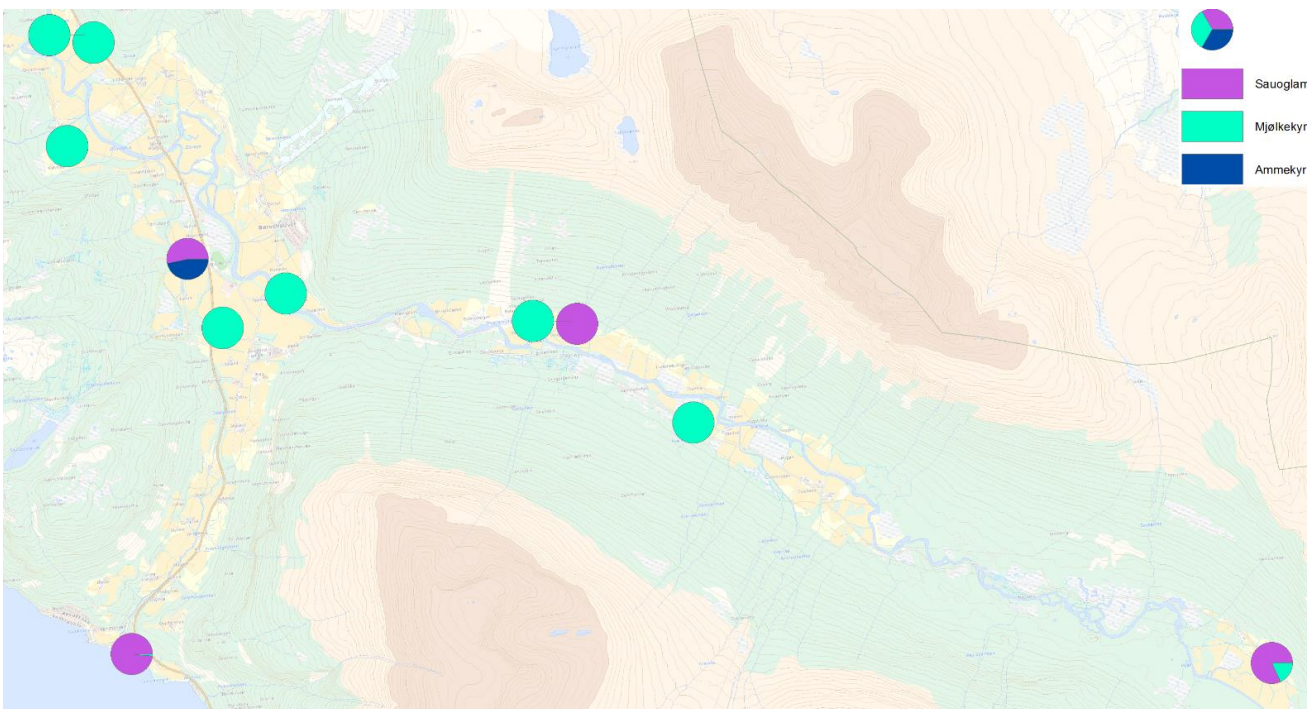
Kommunalt ansatte som behandler søknader om produksjonstilskudd har god oversikt over hvem som driver og hvor de driver. Likevel kan det være nyttig å visualisere utviklingen i dyreholdet over tid for politikere og/eller andre i forbindelse med arealplanlegging, arbeid med landbruksplaner eller i andre sammenhenger. I forhold til bruk og vedlikehold av verdifulle beiteområder har lokalisering av dyr og type dyr stor betydning. Vi har koplet

data fra informasjonsbasen LIB med kart og viser utviklingen i antall driftsenheter med husdyr (melkeku, ammeku og sau). I eksemplene viser vi utviklinga fra 2000 til 2012 i to ulike områder; Område A og område B. Alle bakgrunnskart er hentet fra Kartverket, Geovekst og Kommuner - Geodata AS 2013.

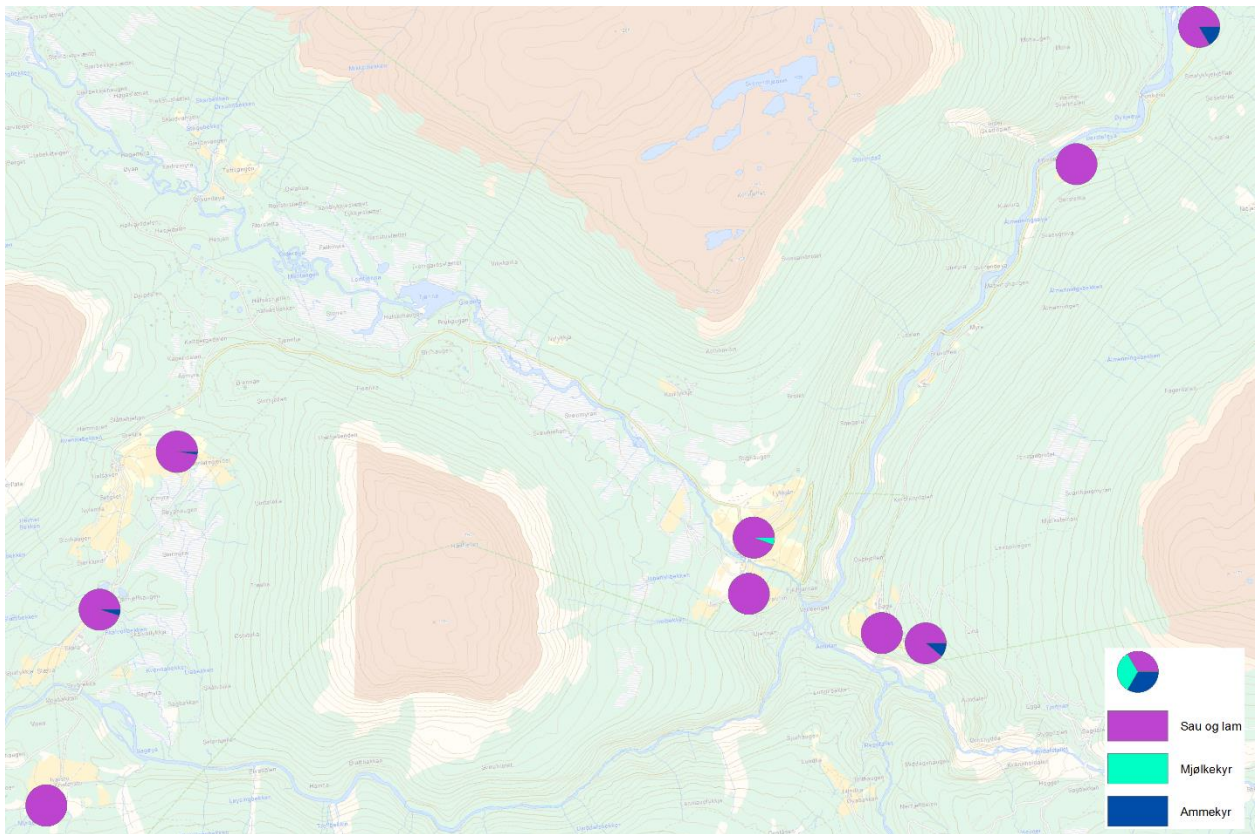
Område A: Antall driftsenheter med husdyr, 2000

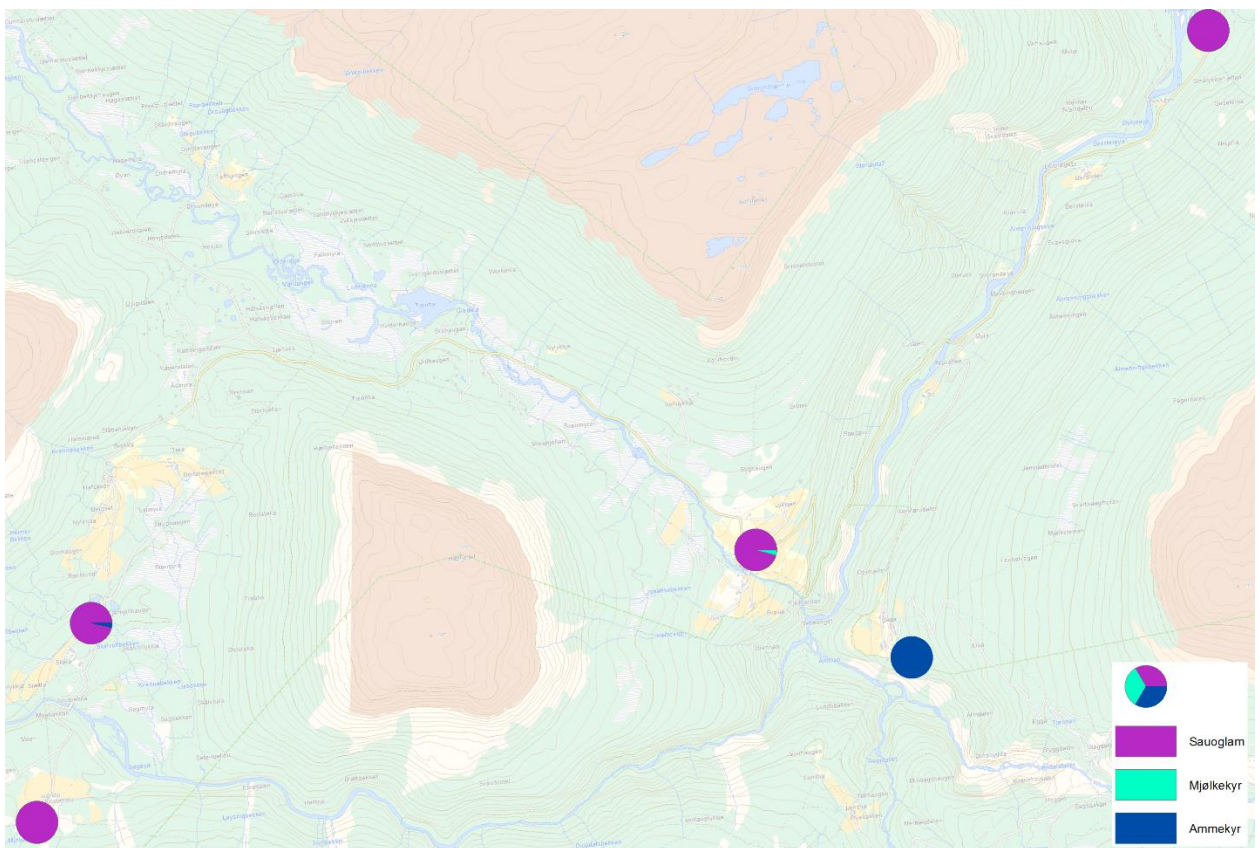
Område A: Antall driftsenheter med husdyr, 2012

Område B: Antall driftsenheter med husdyr, 2000

Område B: Antall driftsenheter med husdyr, 2012

5.2.2 Leiejord

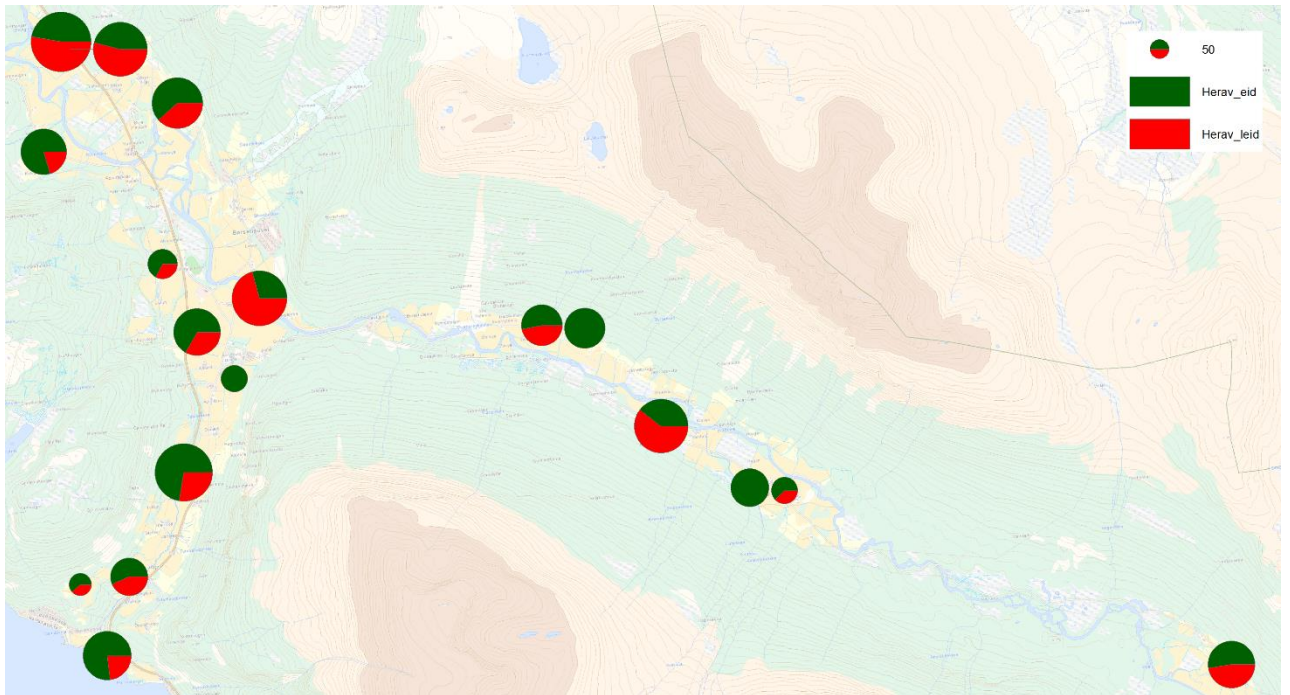
I en analyse/studie om leieforhold i norsk landbruk (Dramstad og Sang, 2010) ble det blant annet sett på sammenhengen mellom andel biologisk verdifulle arealer og andel leiejord. Analysen viste at en høy andel av de biologisk verdifulle arealene i Norge ligger i områder med høy andel leiejord. Marginale landbruksområder hvor mulighetene for intensivering av drifta har vært begrenset har ført til framvekst av biologisk verdifulle områder.

Marginale landbruksområder med små gardar i kombinasjon med nærhet til alternative arbeidsplasser har i mange områder ført til en voldsom avvikling av selvstendig drift og bortleie av jord. I enkelte kommuner i Møre og Romsdal er andelen leiejord i prosent av totalarealet opp mot 80 (Landbruksmeldinga for Møre og Romsdal, 2012). Der hvor et fåtall bønder driver et stort antall gårder er sårbarheten for gjengroing stor dersom en av de resterende bøndene avvikler drifta. Med tanke på arrondering og transportavstander vil det være ei grense for hvor mye jord en bonde kan drive. På et tidspunkt vil grensen være nådd, og konsekvensene for dyrkamarka, kulturlandskapet og verdifulle beiteområder vil bli betydelige dersom en «hjørnesteinsbonde» som har drevet 10-30 gårder avvikler drifta, og ingen har kapasitet til å overta.

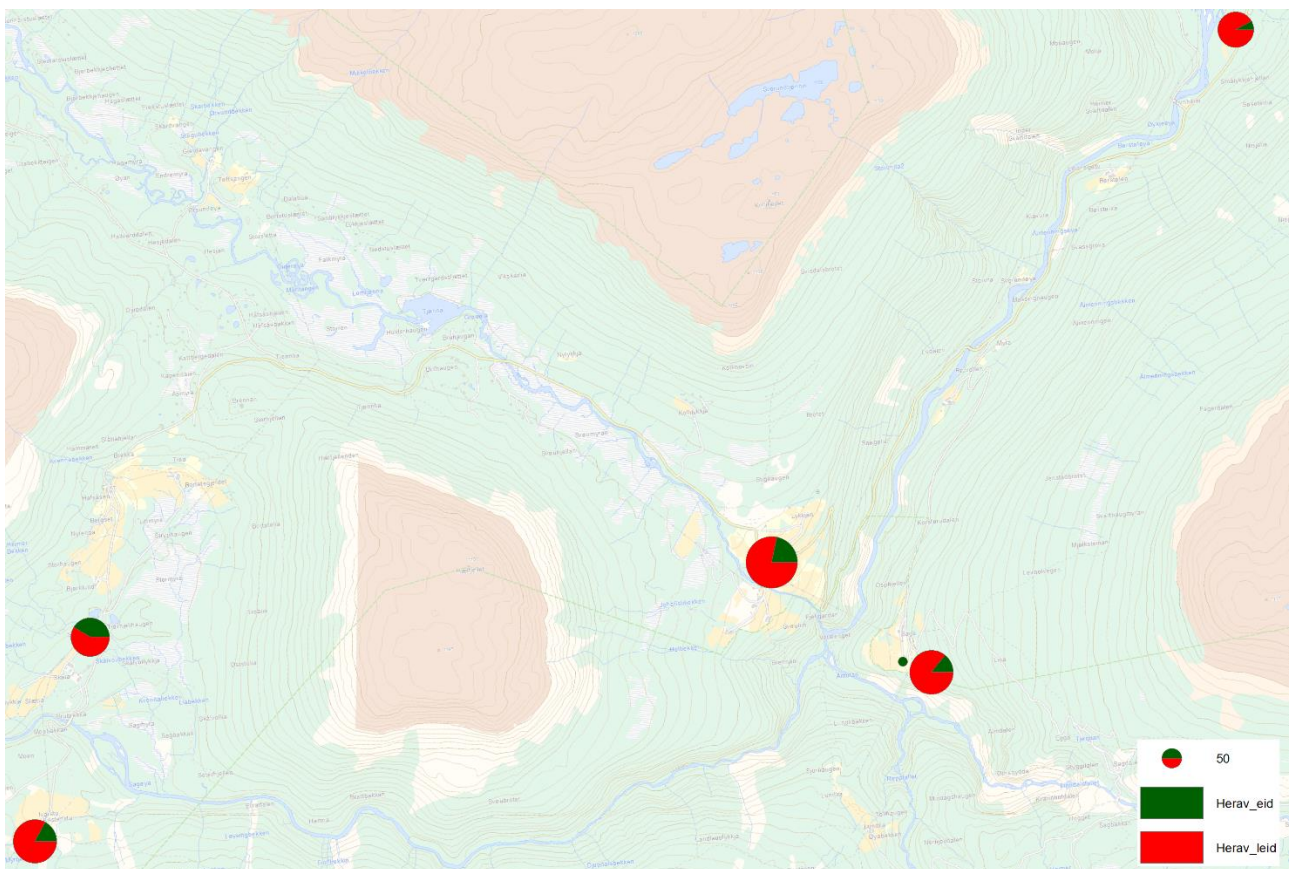
Det er derfor interessant å kjenne til leiejordssituasjonen rundt om i bygdene, og situasjonen hos driverne av en stor andel leiejord. Er det unge satsingsbønder, eller er det eldre bønder? Og dersom det er eldre bønder, er neste generasjon interessert i å overta drifta? Dersom svaret er nei, hva skjer den dagen bonden slutter? Og hva om dette er i et verdifullt landbruks-/kulturlandskapsområde? I slike tilfeller kan det være en fordel å begynner arbeidet med å finne nye løsninger tidlig.

Vi har koblet data (eid og leid areal) fra søknad om produksjonstilskudd 2012 med kartet i de samme to områdene som i 6.2.1. Størrelsene på kakediagrammene står i forhold til totalt areal driftsenheten disponerer (50 symboliserer størrelsen for 50 da). Som kakediagrammene viser er det de største driftsenhetene som, ikke uventa, har størst andel leiejord. Vi ser også at en del av de som har slutta med husdyr i 6.2.1 har fortsatt med fôrproduksjon.

Område A: Forhold mellom eid og leid areal, 2012

Område B: Forhold mellom eid og leid areal, 2012

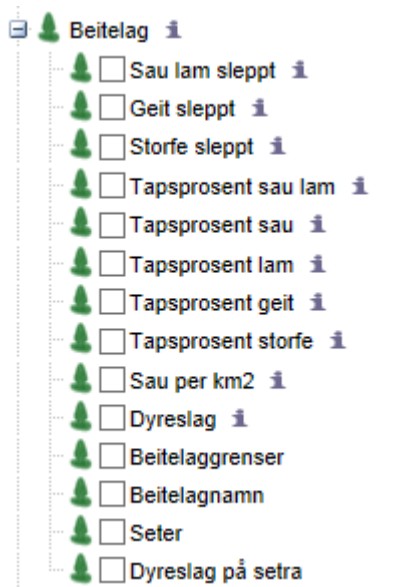
5.2.3 Innsynsløsninger

En del av informasjonen fra det tidligere omtalte Beitepotensialkartet er i dag tilgjengelig i ulike innsynsløsninger. Skog og landskap, Miljødirektoratet og Riksantikvaren (m.fl.) har tilrettelagt mye informasjon og gode kart til bruk i forvaltningen.

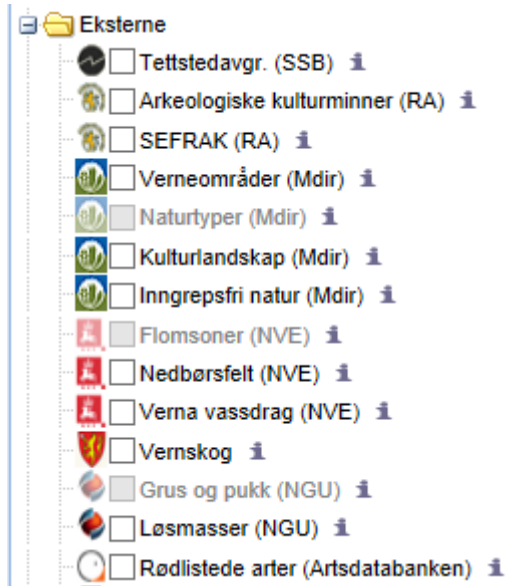
Nyansettelser/omfordeling av oppgaver skjer stadig i kommunene, og det kan derfor være noen som har nytte av en presentasjon av tilgjengelige muligheter.

Skog og landskap (www.skogoglandskap.no) har en rekke interessante temakart som kan bidra med nyttig informasjon i et eventuelt kartleggingsarbeid. På <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp> kan man velge mellom fanen **arealinformasjon** og **landskap**.

Under fanen arealinformasjon kan man blant annet velge markslag, arealressurser og beitelag. Kartet gir god visualisering av situasjonen i valgt område.

Til venstre vises et utklipp fra hjemmesiden til Skog og landskap. Som utklippet viser kan man hente inn mye beiterelatert informasjon fra beiteområder man har interesse av å studere nærmere.

På samme sted, under mappen [eksterne Eksterne](#) får man tilgang til mye relevant informasjon i arbeidet med å kartlegge verdifulle beiteområder.

Miljøstatus.no (www.miljøstatus.no/kart) kan også brukes til å finne nyttig informasjon for et valgt område. Under fanen **Dyr og planter** ligger truede arter (Rødlista), og informasjon om hva som finnes i valgt område. Under **Kulturminner** ligger informasjon om blant annet SEFRAK-bygninger (eldre, registrerte bygninger), arkeologiske kulturminner, freda bygninger og verdensarvområde. Under fanen **Naturområder og arealbruk** finnes informasjon om viktige kulturlandskap og utvalgte naturtyper.

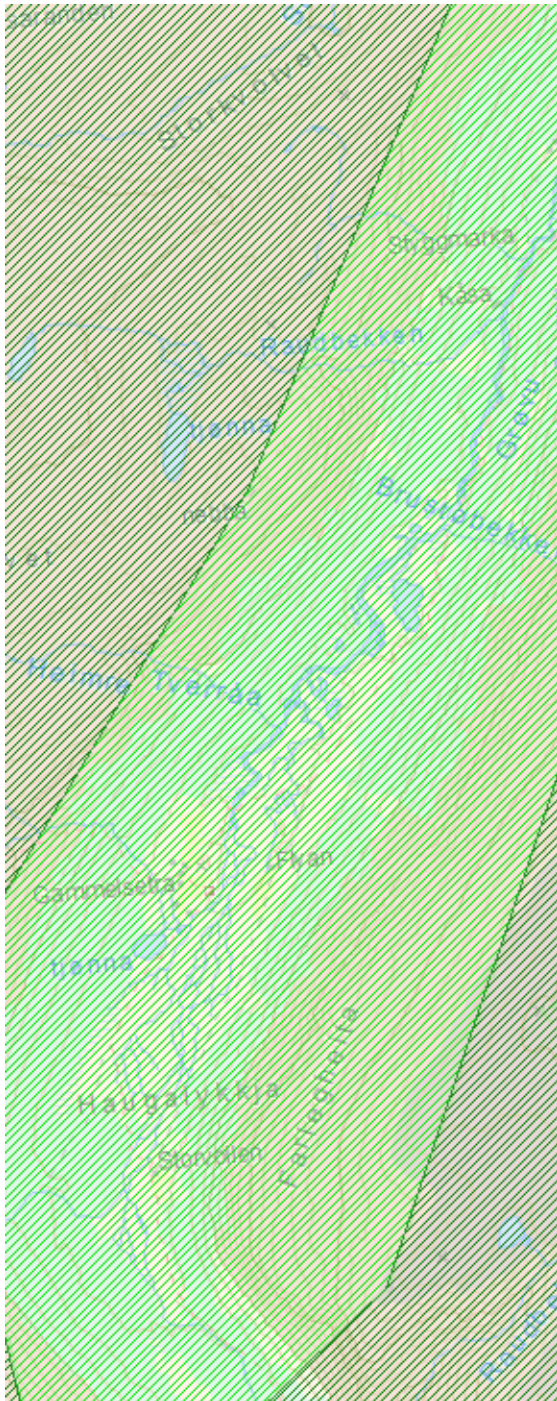
Under miljødirektoratet

(http://kartkatalog.miljodirektoratet.no/Map_catalog_map_clients_overview.asp)

Finnes informasjon om statlig sikra friluftsområde.

Nedenfor vises kartutsnitt med eksempler på tilgjengelig informasjon. Utfyllende informasjon om den enkelte registreringen får man opp ved å klikke på registreringen når man er inne i kartet.

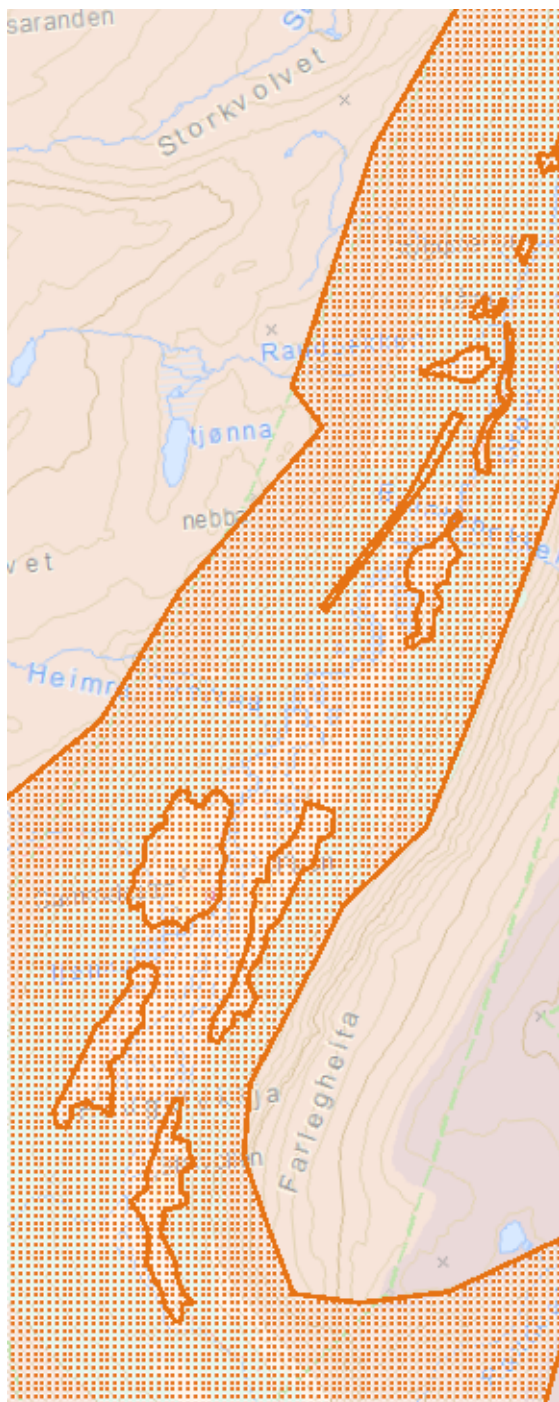
Landskapsverneområde i dalen og
nasjonalpark utenfor

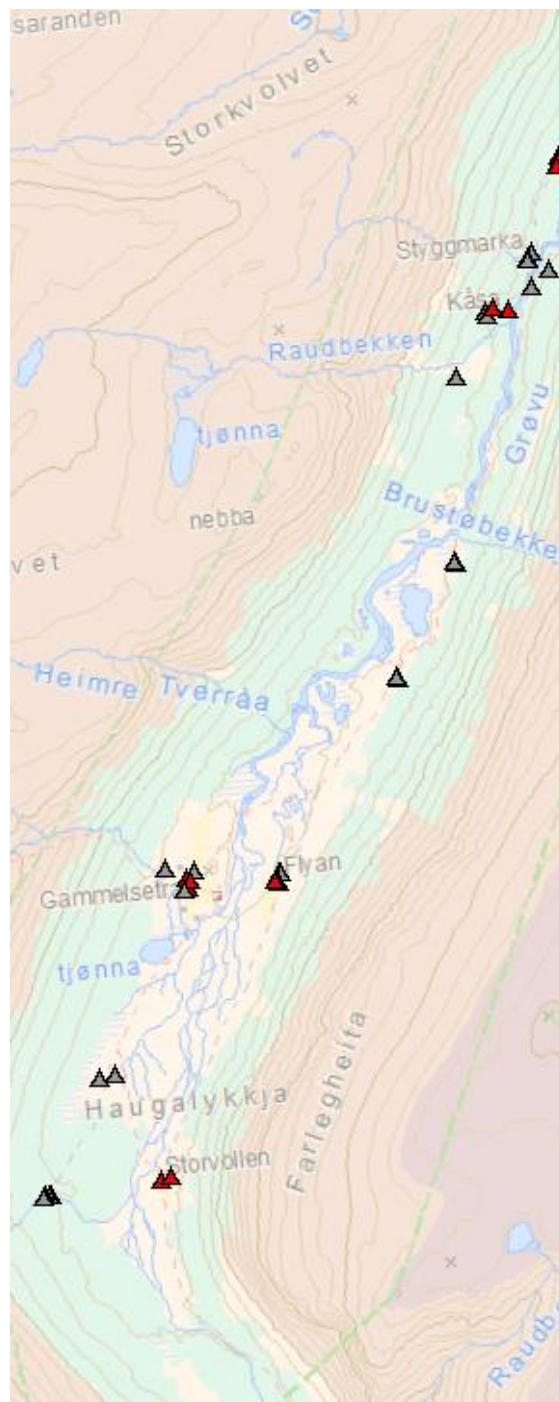
Området er et utvalgt kulturlandskap

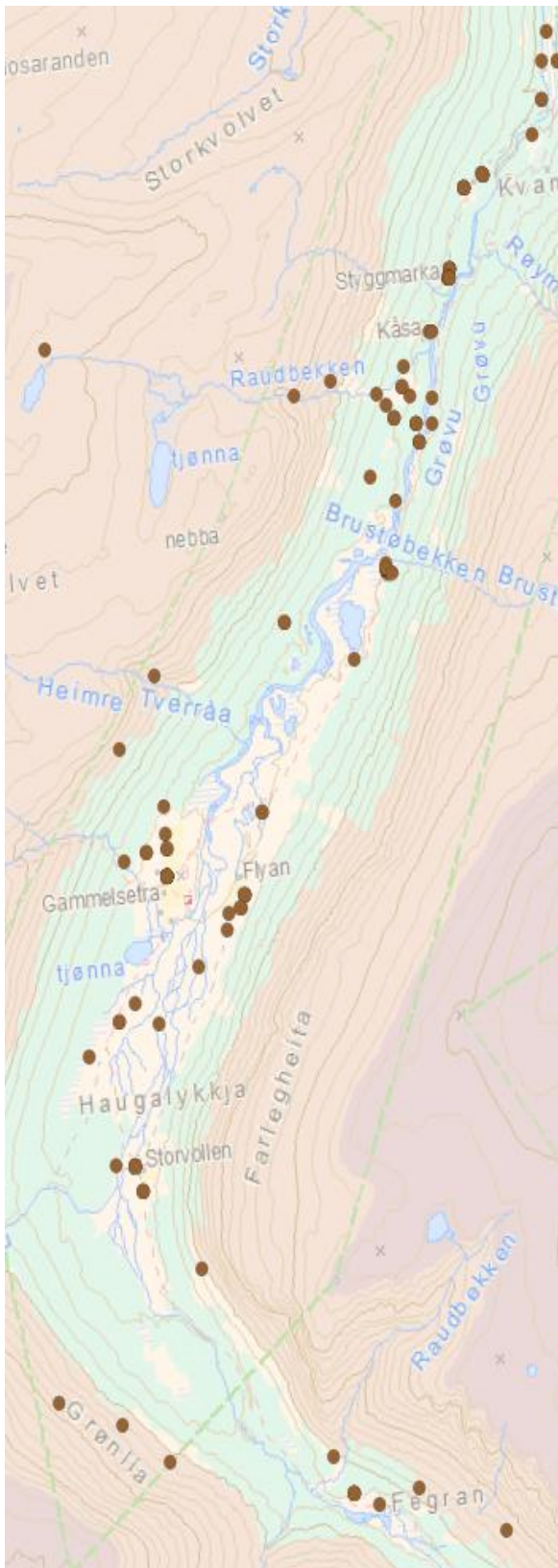
Det er naturtyperegistreringer i området

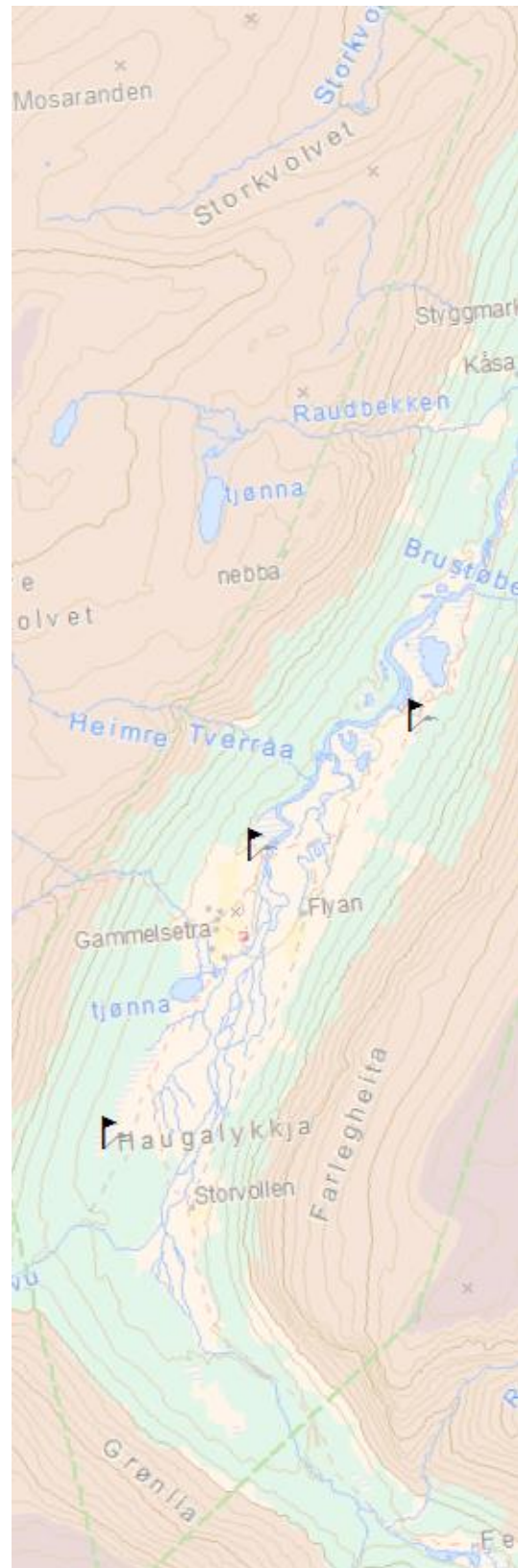
Det er også en rekke registrerte SEFRAK-registreringer (eldre byginger) i området. Noen står, mens andre er falt sammen

Registrerte rødlister i området

Tre registrerte kulturminner

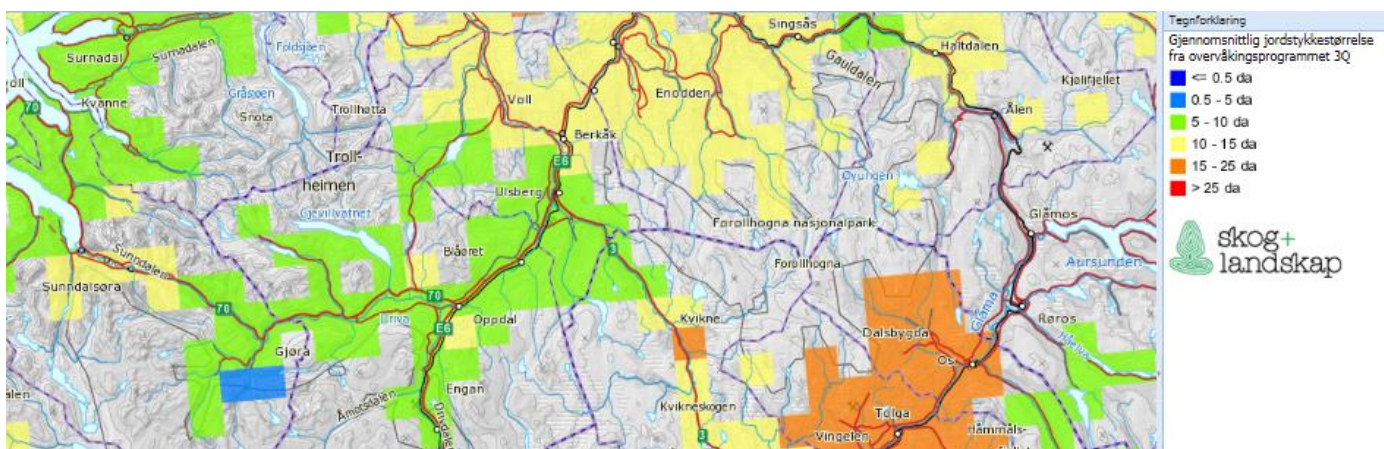

- Temakart
- Norges mest utsatte jordbruksareal
 - Gjennomsnittlig jordstykke størrelse
 - Andel jordbruksareal 2011
 - Forhold dyrka mark-beite 2001-2011
 - Jordbruksareal 2001-2011
 - Antall jordbruksforetak 2001-2011

Under fanen **landskap**

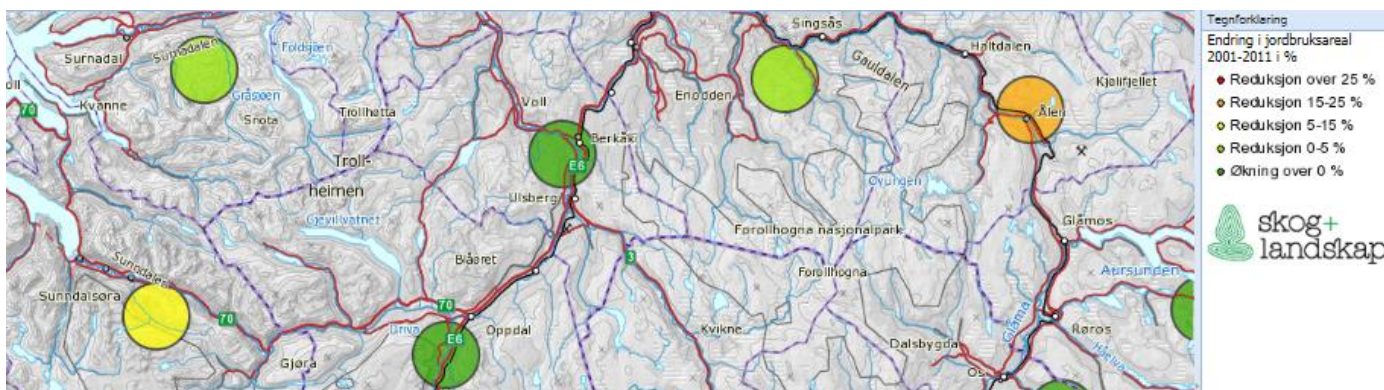
(<http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp>) ligger interessant informasjon som blant annet gjennomsnittlig jordstykke størrelse og utviklinga i antall jordbruksforetak i perioden 2000 - 2011 tilgjengelig.

Gjennomsnittlig jordstykke størrelse:

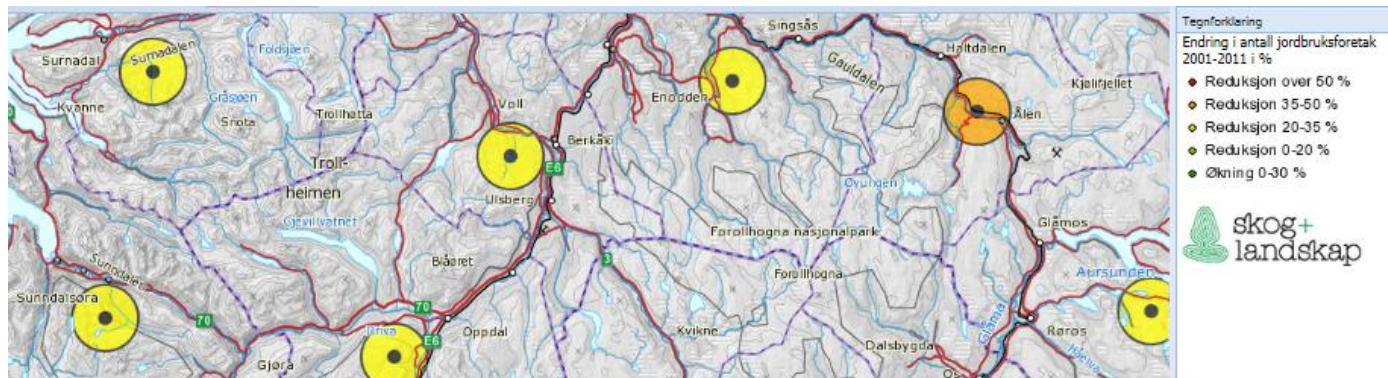
I områdene som her er brukt som eksempel ser vi av kartet at gjennomsnittlig jordstykke størrelse varierer fra gode jordbruksområder med 15-25 daa i snitt per jordstykke til helt ned i 0,5-5 daa i ett område. Små skifter kompliserer drift og beitelogistikk.

Endring i jordbruksareal 2001-2011:

Kartet viser reduksjon i jordbruksareal i ulike kommuner på 10 år. Stor reduksjon krever ekstra innsats i tilrettelegging for beitebruk.

Antall jordbruksbedrifter:

I perioden 2001 - 2011 har det vært en reduksjon på 20 - 35 % i antall aktive jordbruksforetak. Det gir sammensatte problemstillinger i forhold til beitebruk.

5.3 Kartlegging blant gardbrukere

Landbrukskontorene har god kjennskap til alle gardbrukerne i sin kommune. I forbindelse med avvikling av landbruksdrift, generasjonsskifte eller annet som gjør at dagens drift på gården står i fare for å opphøre/endre seg, er bonden ofte i kontakt med landbrukskontoret. I den forbindelse kan det være interessant å gjøre en liten spørreundersøkelse for å finne ut av hva bonden ser for seg av muligheter for videre drift av gårdens ressurser. På den måten kan nyttig informasjon samles inn, og gjøre videre planlegging og tilrettelegging av bruk eventuelt seinere enklere.

Gjennom prosjektet er det laget et forslag til spørreskjema som kan brukes helt eller delvis av landbrukskontorene eller andre for å hente inn informasjon om «risikoarealer», arealer som kan stå i fare for å gå ut av drift. Skjemaet kan videreutvikles, omskrives og forbedres etter den enkelte kommunes behov. Forslag til skjema ligger som vedlegg 1 til rapporten.

6. Prioritering

6.1 Involvering og engasjement

Når informasjon er innhentet, kartlagt og gjort lett tilgjengelig kan arbeidet med å eventuelt prioritere mellom områder starte. Dette vil være en gylden anledning til å skape engasjement og oppmerksomhet rundt landbruket og hvilke verdier kommunen står i fare for å miste.

Når arbeidet med prioritering av områder skal i gang, bør mange involveres blant andre representanter fra: Næringa, miljø- og kulturminneforvaltning, reiseliv og friluftsliv. Media og andre kanaler kan brukes aktivt for å informere kommunens innbyggere om sammenhengen mellom landbruk, matproduksjon og landskap. Dersom det legges ned en innsats i god formidling av hva som skjer kan det være med på å høyne statusen til landbruket.

Denne type arbeid egner seg å gjøre i forkant av arbeid med ny kommuneplan hvor arealbruken for de neste fire år fastsettes. Revidering av landbruksplan er også en naturlig plass for diskusjoner rundt disse temaene. En ansvarliggjøring av politikerne er viktig, og øker sjansen for at landbruket står sterkere i ulike utbyggings/utviklingsaker i kommunen.

Det er behov for kontinuerlig bevisstgjøring om ei næring som stadig færre er i daglig kontakt med, men som har stor innflytelse på hele samfunnet. Denne type gjennomgang vil også gjøre det lettere å begrunne/prioritere bruk av eventuelle tilskuddsmidler som f.eks. SMIL-midlene (Spesielle miljøtiltak i landbruket) som kommunen forvalter. Det er lettere å argumentere for bruk av penger i tilskudds-sammenheng i et område hvor det er brei enighet om at området bør bevares og tilrettelegges for videre drift.

6.2 Verditabell

Bruk av verditabell kan være et nyttig hjelpemiddel i arbeidet med å prioritere mellom ulike områder. Vektlegging av ulike kategorier og hva man velger å sette inn i verditabellen vil variere mellom kommuner. Poenget med en verditabell er at den kan bidra til å synliggjøre ulike områders verdier for folkevalgte og andre.

Som et eksempel har vi fylt ut en verditabell for et tenkt område

Kategori	Verdifaktor			
	3	2	1	0
Tilvekst/produksjon		X		
Dyrevelferd/lite tap			X	
Nærhet til driftsenheten			X	
Tetthet av SEFRAK- bygninger. Bygninger fra før 1900)		X		
Tetthet av kulturmiljøer			X	
Arkeologiske kulturminner				X
Utvalgt kulturlandskap	X			
Tetthet av viktige naturtyper (avhengig av landbruksdrift)		X		
Rødlistede arter			X	
Område viktig for friluftsliv	X			
Statlig sikra friluftslivsområde				X
Område viktig for reiseliv	X			
Område viktig for rekreasjon/nærmiljø	X			
Sum	18	4	3	= 25

Naturbeitemark av verdi svært viktig (A). Foto: Heine Schjølberg

7. Tilrettelegging

7.1 Beitetilrettelegger(e)

Endringene i landbruket de siste tiåra har vært store, og det fører med seg nye problemstillinger som må håndteres. Verdifulle områder av både lokal, nasjonal og internasjonal verdi står i umiddelbar fare for å gå tapt til gjengroing.

Skjøtsel av verdifulle områder uten et aktivt landbruk er etter vår mening et kostbart og dårlig alternativ. Samfunnsnyttene/verdien av å bidra til tilrettelegging for aktiv bruk av verdifulle områder (planlegging, kontakt med grunneiere, organisering av gjerding, transport m.m.) vil, etter vår mening, langt overstige lønnsutgiftene til en eller flere beitetilretteleggere i et fylke/region o.l.

I diskusjoner med kommunene og møte med næringa kom det tydelig fram at tilrettelegging er et omfattende og viktig arbeid som krever langsiktig innsats. I en travel kommunal hverdag hender det at denne type arbeid og problemstillinger må prioriteres ned. For å oppnå resultater kreves stor innsats, og tilgang til eksterne ressurser i form av en eller flere beitetilretteleggere vil være til stor hjelp for mange bønder og kommunal forvaltning. Dette behovet ble spilt inn til nasjonalt beiteprosjekt, og jobbet videre med i dette prosjektet.

7.2 Møte med næringa

Prosjektet gikk sammen med Fylkesmannen i Møre og Romsdal og arrangerte et arbeidsmøte med tema beiting. Invitasjonen gikk ut til næringa (fylkesbondelag, bonde og småbrukarlag, sau og geit, Tine, landbruksrådgivinga) kommunal landbruksforvaltning og landbruks- og miljøforvaltninga hos Fylkesmannen. Tema for møtet var hvordan jobbe aktivt med beitespørsmål i fylket og rollefordeling mellom næring, lokal landbruksforvaltning, fylkesmannen og rådgiving.

Det var god deltakelse på møtet, og de frammøtte bidro til diskusjon rundt problemstillingene. Her gjengis i stikkordsform tema som ble diskutert i møtet:

- Regelverket som omhandler beiterettigheter er laget for en annen virkelighet enn den som er i 2013. Regelverket trenger en gjennomgang
- Det er en rekke flaskehalser for bonden i forhold til beiting

- Beite-/luftkravet til melkekyr vil by på store utfordringer
- Innsatsen må legges inn der hvor det er vilje/motivasjon
- Transport av dyr mellom områder og tilskudd til gjerding?
- Gjerde mellom inn og utmark er et problemområde
- Økt matproduksjon krever at grovfôrproduksjonen økes både på inn- og utmark
- Kviger på beite kan være krevende for melkebønder med mange dyr. Kan det være et alternativ å sende fra seg kvigene om våren til et sted hvor de får både tilsyn og godt beite?
- Jordskifteretten vil bli viktig der hvor enkeltpersoner er lite samarbeidsvillig
- Selv med gunstige tilskuddsordninger slutter bøndene i Geiranger (verdensarvområde med særskilte tilskudd)
- Vi trenger holdningsendringer i lokalsamfunnene og hos folk flest. Viktigheten av landbruket må kommuniseres. Landskapet trenger beitedyr
- Det må bli enklere å beite
- Tanker fra kommunene: Lite bemanning og lite penger. Denne type arbeid krever langsiktighet. Minst 10 år. Det må øremerkes ei stilling til denne jobben. De gode eksemplene må komme fram.

Etter hvert som bøndene driver stadig flere eiendommer blir det mye transport av dyr etter vei og mellom beiter.
Foto: Ildri Bergslid

Fra sluttrapport - Nasjonalt beiteprosjekt 2009-2012⁷:

Vingelen-prosjektet:

Arbeidet med prosjektet har vært komplekst og tidkrevende, med svært mange grunneiere involvert. Fra prosjektet er det understreket at det er nødvendig å ta seg tid med slike prosesser hvis man skal oppnå resultater. Det er også pekt på at det kunne vært et alternativ å kjøre prosessen gjennom jordskifteretten.

Beitebruksprosjektet i Oppland:

Prosjektet har avdekket et behov i beitenæringen for en faginstans som kan formidle kunnskap, veilede i planprosesser, bidra til løsning i konfliktsituasjoner og ikke minst utveksle nyttige erfaringer. (...) At prosjektet har arbeidet på fylkesnivå har vist seg å være en stor fordel ettersom materialgrunlaget blir stort og variert, og informasjonsarbeidet når ut til mange.

Fra styringsgruppen for nasjonalt beiteprosjekt sine vurderinger av prosjektene:

Beiting i utmark er i større grad enn tidligere en sak som berører andre sektorer enn landbruket. Dette bør også følges opp i planlegging og forvaltning.

Fra beitebruksprosjektet i Oppland er det pekt på behovet for å ha en faginstans på fylkesnivå som arbeider fast ut mot beitenæringen med informasjonsarbeid, erfaringsutveksling, planprosesser og gjerdesaker. Beiteprosjektet i Møre og Romsdal har i sin årsrapport for 2012 vært inne på det samme. Styringsgruppen slutter seg til de vurderingene som ligger bak disse forslagene. Nasjonalt beite-prosjekt har avdekket et behov for å oppjustere arbeid med planlegging, informasjon og veiledning knyttet til beitebruk i utmark.

Styringsgruppen mener en bred samfunnsmessig forankring av beiteressursenes betydning for matproduksjon og mer oppmerksomhet omkring de tjenestene beiting kan levere når det gjelder gjengroing, kulturlandskap, biologisk mangfold og kulturminnevern er viktig. Dette kan bidra til økt motivasjon og bedre dyrehold i beitenæringen og styrke det samlede arbeidet for fortsatt god og effektiv beitebruk i alle deler av landet.

⁷ <https://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/jordbruk-og-miljo/nasjonalt-miljoprogram/publikasjoner>

Møtet konkluderte med at det skulle skrives en søknad om et forprosjekt til fylkeskommunen (utviklingstiltak i landbruket) innen 1. juli 2013. Møre og Romsdal Bondelag ble valgt til å stå som søker, og hovedformålet med forprosjektet skulle være å jobbe fram en plan til et langsiktig prosjekt. Bakgrunnen for denne konklusjonen var at møtedeltakerne var enig om at dette er en stor og omfattende arbeidsoppgave som trenger langsiktighet fra personer som kan ha fokus på dette over tid gjennom sin jobb.

Utfordringen videre blir å skaffe økonomiske midler til en slik stilling/stillinger. En mulig måte å jobbe på, forutsatt finansiering, kan være å opprette et «beitetilrettelag». Et beitetilrettelag kan bestå av en person fra Nordmøre (25 %), en person fra Sunnmøre (25 %) og en fra fylkesmannen (50 %). I tillegg til beitetilrettelaget trengs en bredt sammensatt prosjekt-/arbeids-/referansegruppe som kan bidra med gode innspill og ideer. Disse kan f.eks. være representanter fra næring, landbruks- og miljøforvaltninga.

Opprettelse av et beitetilrettelag kan blant annet:

- Få ting til å skje
- Bygge opp kompetansen hos flere personer som allerede er kjent med næringa i fylket (f.eks. rådgivere), og det vil redusere sårbarhet i forhold til bytte av jobb. Kompetansen beholdes i fylket
- Diskutere og løse vanskelige problemstillinger
- Skaffe seg erfaringer og kunnskap som gjør at problemstillingene etter hvert løses raskere
- Gjøre kunnskap og erfaringer tilgjengelig for andre f.eks. på et nasjonalt nettsted for beiterelatert informasjon
- Komme med innspill til bruk av tilskuddsmidler slik at midlene kan gi enda større effekt (BU-, SMIL- og RMP midler)

Et søk på beiteprosjekt på internett gir mange treff. Det er en rekke gode og spennende prosjekter som er gjennomført rundt om i landet, i tillegg til prosjektene som er gjennomført i regi av Nasjonalt beiteprosjekt. Erfaringer fra ulike prosjekter bør samles og gjøres tilgjengelig for ulike prosjekt og arbeid som skal gjøres i kommunene.

I 2008/2009 gjennomførte Bondelaga og Bonde og Småbrukarlaga i Telemark og Agderfylkene et samarbeidsprosjekt med navn «Beite som ressurs for landbruket og bygda». Gjennom prosjektet ble det opprettet en hjemmeside (<http://www.beitedyr.no/index2.html>) som inneholder mye interessant beiterelatert fagstoff. Under «Verktøykasse» i venstre meny ligger blant annet: Maler på

beitebruksplaner, forslag til ulike avtaler og eksempel på beitebruksplan for Valle kommune.

På <http://www.beitedyr.no/Files/Beitep-Innk--Beiteprosjektet-Russ.pdf> ligger beiteplan for Russgrend i Austbygde i Tinn kommune. Som vedlegg 1 ligger problemstillinger vedrørende beitelag på innmark.

Prosjekt beitelandskap (2002 - 2006) var et samarbeidsprosjekt med hovedmål om bedre utnytting av lokale beiteressurser, og å holde et åpent og variert kulturlandskap. Som et resultat av prosjektet ble det gitt ut ei beitehandbok.

Mål for handboka

Prosjekt beitelandskap har gitt gode erfaringar om korleis ein kan avgrense attgroinga av kulturlandskapet. Vi har samanfatta desse erfaringane i ei handbok i samarbeid om skjøtsel av beite. Målsettinga med handboka er å motivere til ein betre beitebruk, for å halde kulturlandskapet ope og for å betre økonomien på gardsbruket. Vidare skal boka syne døme på driftsmessige løysingar for å skjøtte landskapet. *Handboka er delt i to:* **Fyrste del** tek føre seg gode døme på korleis gardbrukarar har samarbeidd om restaurering og skjøtsel, og korleis dei har organisert det formelt. Økonomiske verkemiddel som støttar opp om samarbeidstiltak om beitebruk, blir også presentert. I **andre del** kjem vi med tips om gjerdehald og gir konkrete restaurerings- og skjøtelsråd knytt til ulike kulturmarkstypar.

Handboka er tilgjengelig på Romerike landbruksrådgiving (<http://romerike.lr.no/media/ring/1196/Dokumenter/Fagstoff/Kulturlandskap%20og%20miljø/Beitefolder%20FMLA%20Hordaland.pdf>), og inneholder mye nyttig kunnskap og erfaringer som andre kan dra nytte av i beiterelatert arbeid.

8. Oppsummering

Forandringene i landbruket de siste tiårene har vært store, og det har utløst nye utfordringer i forhold til beitebruk. Leiejord og arrondering, eierforhold, tid, økonomi, logistikk, store dyreflokker og gjerder/mangel på gjerder er noen av faktorene bonden må forholde seg til. Dersom utfordringen bli store nok kan det i verste fall ende med at beitedrifta opphører og drifta avsluttes. Vi ønsker å oppsummere dette arbeidet med det vi mener er tre sentrale punkt:

1. Kartlegging

Beitepotensialkartet til Skog og landskap er et godt eksempel på et verktøy for kommunene i arbeidet med å kartlegge sine ressurser. Målsettingen var at alle kommuner som ønsket det skulle få tilbud om et slikt produkt. Det ble ingen videreføring etter endt prosjektperiode. Med de utfordringene beitenæringa og landbruket har over hele landet er dette et arbeid som bør videreutvikles til kommunalt bruk. Mye informasjon er tilrettelagt og tilgjengelig hos blant andre Skog og landskap og Miljødata. Dersom mer av informasjonen som ligger i LIB (antall dyr, dyreslag, lokalisering av dyr, eid jord og leid jord m.m.) tilrettelegges for visning i kart vil det gi kommunene et veldig godt verktøy i arbeidet med blant annet tilrettelegging for bruk av verdifulle beiter.

2. Prioritering

Det brukes mye tid og ressurser til å jobbe med de samme utfordringen rundt i landet. Svært mye nyttig kunnskap og erfaringer finnes allerede på ulike nettsted. Dette er informasjon som bør samles og gjøres tilgjengelig på et nasjonalt nettsted for beiterelaterte spørsmål. Dersom hvert beiteprosjekt hadde lagt inn «topp ti» erfaringer fra sitt prosjekt på et nasjonalt nettsted ville det lette arbeidet for nye prosjekter som kommer etter. Slik ville kunnskapsoppbygging/erfaringer/maler/framgangsmåter/gode eksempler m.m. bli lettere tilgjengelig til det beste for beitesaken.

3. Opprette stilling som «beitetilrettelegger»:

Veldig mye godt arbeid er gjort i ulike beiteprosjekt landet rundt. Utfordringa er å holde trøkket oppe etter endt prosjektperiode. Når en prosjektleder har jobbet 2-3 år med beiterelaterte problemstillinger har vedkommende opparbeidet seg mye

kunnskap, og ofte har det blitt gode resultater i områdene valgt ut til å delta i prosjektet. Det er vårt klare synspunkt at dette er noe det må jobbes med over lang tid (som nevnt i sluttrapporten til Nasjonalt beiteprosjekt). Etter endt prosjektperiode vil mye verdifull «beitekompetanse» forsvinner over til andre arbeidsoppgaver. Dersom de mest verdifulle områdene i kommunene blir bevart, vil samfunnsnyttan langt overstige kostnaden med å tilby kommunene hjelp til arbeidet i form av f.eks. en beitetilrettelegger.

Foto: Heine Schjøberg

9. Kilder

Anders Bryn, Bjørn Egil Flø, Karoline Daugstad, Petter Dybedal og Heidi Vinge. 2013. CULTOUR - et forskningsprosjekt om reiseliv, kulturminner og gjengroing. Sluttrapport og konferanserapport fra NFR-prosjektet Cultour; Cultural landscapes of tourism and hospitality. <http://www.skogoglandskap.no/filearchive/cultour.pdf>

Anniken Førde og Tone Magnussen. Når kulturlandskapet blir borte. Kronikk i Bondebladet 20.07.2013

Brit Logstein og Arild Blekesaune: Trender i norsk landbruk 2012 - Møre og Romsdal. Norsk senter for bygdeforskning 2012

Landbruksmelding for Møre og Romsdal. Vedteke i fylkestinget 12.12.12

Margaret Eide Hillestad og Chr. Anton Smedshaug: For rike for Vestlandsjordbruket? Agri - analyse. Rapport 1-2013. <http://www.agrianalyse.no/file=2652>

Meld. St. 9 2011-2012: Landbruks- og matpolitikken. LMD 2011

Statens landbruksforvaltning. Nasjonalt beiteprosjekt 2009-2012. Sluttrapport. Rapport-nr:14/2013. <https://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/jordbruk-og-miljo/nasjonalt-miljoprogram/publikasjoner>

SSB. <http://SSB.no>

Svein J. Reid og Wenche E. Dramstad: Beitepotensialkart. KART OG PLAN 3-2006, vol 66, pp188-194

W.E. Dramstad, N.Sang. 2010. Tenancy in Norwegian agriculture. Land Use Policy 27 (2010) 946-956

Økt storfekjøttproduksjon i Norge - rapport fra ekspertgruppen, februar 2013. http://www.animalia.no/upload/Filer%20til%20nedlasting/Animalia/119673_Animalia_eksperttrapp_web.pdf

Vedlegg 1: Kartlegging av arealressurser og bruk

I Møre og Romsdal er 66 000 daa jordbruksareal gått ut av drift på 12 år (2000 - 2012 (SSB)). Dette kan være verdifulle områder av flere årsaker blant annet; matproduksjon, rekreasjon og trivsel for egne innbyggere, reiseliv, kulturlandskap, biologisk mangfold og kulturminner.

For _____ kommune er det viktig at så mye som mulig av kommunens landbruksarealer drives og holdes i hevd. For å få økt oversikt og mulighet til å tilrettelegge for bruk av arealressursene til beiting ønsker vi å stille noen spørsmål.

Svaret er ikke bindende. Bruk gjerne side 2 til svar/kommentarer.

Skjemaset er bare aktuelt å svare på for dem som ikke ønsker å drive jorda selv, eller som ikke har noen som er interessert i en langsiktig leieavtale på jordbruksarealet.

1. Er du interessert i at det jobbes for å finne en løsning på bruken av jorda di (beiting eller slått)?

Jordloven § 8 slår fast at jordbruksareal skal drives. For at driveplikten skal være oppfylt må jorda holdes i en slik kulturtilstand at arealet kan nyttes til vanlig jordbruksdrift med mulighet for normal avling vurdert i lys av produksjonsegenskapene. Dette innebærer at arealene som utgangspunkt må høstes og kultiveres årlig.

2. Arealenes historikk: Når ble de sist drevet? Hvordan? Gjødsling? Type gras? Type drift (slått, beite)? Annet?
3. Ønsker du betaling for utleie av arealer? Pris?
4. Gjennomgang av gårdskart og avmerking/innhenting av viktig informasjon: Blauthol, gjerder/mangel på gjerder/gjerder av dårlig kvalitet, piggtråd, tilgang til vann, ly, gamle søppelfyllinger, turstier som må være tilgjengelig, myr, steinete/uegna areal for dyr, konfliktområder man bør vite om, tilkomst for stor bil (transport av dyr), annet ?

Arealets beliggenhet, størrelse og fordeling av dyrkamark og beite hentes ut fra Skog og landskap: http://www.skogoglandskap.no/kart/gardskart_pa_internett

5. Type beitedyr: Er du villig til å leie ut jorda di til alle typer beitedyr?
6. For å få til en rasjonell beitedrift kan det være ønskelig med større sammenhengende beiteområder. Er det greit at evt. gjerder langs eiendomsgrenser flyttes/tas bort, og at flere eiendommer gjerdes inn samla/deles opp på tvers av grensene?
7. Godtar du at det settes opp sankekke, fôrhekker/saltsteiner/vanningskar/leskur eller anna utstyr nødvendig for god dyrevelferd?

8. Sambeiting mellom flere husdyr reduserer parasittproblemene og gir en bedre utnytting/stell av beiteressursen. Synes du det er greit at det går flere husdyrslag på eiendommen din?
9. For de som bor på gården: Kan det være aktuelt for deg å føre tilsyn med dyra og sikre tilgang til vann i tilfelle naturlig vannkilde ikke finnes i beitet? Hva vil du i så fall ha for å se til dyrene (definere: hva ligger det i å se til dyrene?) X-antall gang i uka/daglig?
10. Er det greit med bruk av bjeller?
11. Har du krav til hvordan arealene skal drives? Økologisk/konvensjonelt, krav til beitepussing, fornying av enga, rydding av beiter, vedlikehold av gjerder, tidspunkt for beiting o.l.?
12. Dersom dette er et område noen skal satse på kan det bli nødvendig med et større arbeid med rydding/tilrettelegging/gjerding. Det er mulig å søke om tilskudd for å dekke deler av utgiftene til istandsetting av gamle beiter. Et vilkår for å få tilskudd er at søker har leiekontrakt på minimum 10 år. Er du villig til å skrive under på en leiekontrakt for minimum 10 år?
13. Ønsker du å ta ansvar for gjerding/vedlikehold av gjerder selv eller ikke?
14. Er det mulig å få tilgang til strøm (til elektriske gjerder)?
15. Kan det settes opp permanente gjerder på eiendommen din?
16. Er det greit at kommunen eller andre markedsfører arealet ditt som ledig?

Takk for hjelpen

Vedlegg 2: Invitasjon til arbeidsmøte

Invitasjon til arbeidsmøte om beiting 10. juni 2013

Bioforsk og Fylkesmannen inviterer alle interesserte til eit arbeids- og idemøte om beiting måndag 10. juni kl 10.15 – 15.00 på Fylkeshuset i Molde, rom 101.

Tema for møtet: Korleis kan me jobbe aktivt med beitespørsmål? Kva kan vere fylkesmannen, kommunane og landbruksorganisasjonane si rolle i dette arbeidet?

Bakgrunn: Fylket har store unyttede beiteressursar, både i inn- og utmark. Bruken av utmarksbeite har gått ned dei siste åra, medan bruken av innmarksbeite viser ein liten auke. Årsakene til nedgangen i bruken av utmarksbeite er fleire: Dyretalet har gått ned, samstundes som det er meir ledig innmark. I mange område i fylket er det problem med sjukdom og rovdyrskade på beite. Dårlige gjerde og uklare ansvarstilhøve om gjerdeplikt kan gjere det vanskeleg å få til ønska beiting. I den vedtekne landbruksmeldinga for Møre og Romsdal er det sett som mål at beitebruken i fylket skal aukast, målt i tal dyr og areal. Tiltaka som er skisserte, er mellom anna:

- Kartlegge beitearealet i kommunane for å utnytte beiteressursane betre
- Innføre tilskott til kommunane og faglaga for å kartlegge beiteressursane og fremje samarbeidsløysingar lokalt
- Auka satsing på gjerding

Program for dagen:	
Kl. 10.15 – 10.30:	Kaffi/te og frukt
Kl. 10.30 – 11.30:	<ul style="list-style-type: none">• Rose Bergslid, Bioforsk: Rapport frå prosjektet «Gode beite»: Korleis sikrar me at verdifulle beite ikkje går tapt? Omtale av nytt beiteprosjekt: «Maintenance of local grazing resources»• Marianne Aas Halse, fylkesmannen: Kan lokale beiteplanar vere aktuelt i Møre og Romsdal?• Synnøve Valle, fylkesmannen: Landbruksmelding for Møre og Romsdal – utviklingstrekk og mål for beitebruk
Kl. 11.30 – 12.15:	Lunsj
Kl. 12.15 – 15.00:	Diskusjon, idemyldring. Korleis kan me jobbe vidare? Roller og arbeidsdeling? Oppretting av nye prosjekt?

Påmelding til Synnøve Valle, synnove.valle@fylkesmannen.no innan 5. juni. Kom gjerne med konkrete innspel i forkant av møtet som kan vere grunnlag for diskusjon/idemyldring.

Vedlegg 3: Søknad om forprosjekt

Søknad om tilskudd til prosjekt: «Bedre og økt beiting i Møre og Romsdal»

Møre og Romsdal bondelag v/Arnar Lyche søker om tilskudd på kr 200 000 til å gjennomføre første del av prosjektet «Bedre og økt beitebruk i Møre og Romsdal»

Bakgrunn:

Landbruksmelding nr. 9 (2011-2012) har målsetting om økt beitebruk i landbruket. Kapittel 4 (side 75) innledes med:

“Regjeringen vil ta hele landet i bruk for å legge til rette for økt matproduksjon i takt med en økende befolknings etterspørsel. Nasjonal matproduksjon fra land og sjø skal være et fundament for nasjonal matsikkerhet. Produksjonen skal skje på en miljømessig bærekraftig måte, og så langt som mulig med grunnlag i norske ressurser som grovfôr og beite.”

Og underavsnitt 1.6.1.(side 29) innledes med: *“Riktig beskyttelse og bruk av arealressursene er en forutsetning for å kunne øke matproduksjonen, ivareta et aktivt landbruk over hele landet og sikre at norsk matproduksjon så langt som mulig er basert på norske ressurser.”*

Landbruksmeldinga legger vekt på beitebrukens verdi i forhold til forming av kulturlandskap, betydningen for turistnæringa og bevaring av biologisk mangfold. En rekke av artene i Norge som betegnes som truede eller sårbare, er avhengige av at kulturlandskapet holdes i hevd. En slik satsing på beiting vil også passe godt sammen med satsingen på økt storfekjøttproduksjon i Norge. Landbruksministerens ekspertgruppe for økt storfekjøttproduksjon estimerer i sin rapport (februar 2013) behov for 40 000 – 80 000 flere ammekyr i løpet av neste tiårsperiode for at norsk storfekjøttproduksjon skal dekke innenlands etterspørsel. Rapporten legger vekt på at grovfôr og beiteressursen vil være viktig i denne sammenheng.

Styringsgruppa for Nasjonalt beiteprosjekt (2009-2012) skrev følgende i sitt forslag til jordbruksforhandlingene 2013:

«Det bør avsettes betydelig økt ramme til ordningen med tilskudd til tiltak i beiteområder, på følgende grunnlag:

- *Generelt behov for økte investeringer i tilknytning til strukturendringer og endret bruk av utmarksbeitene*
- *Behov for investeringer i elektronisk overvåkingsutstyr*
- *Økt behov for å gjennomføre planleggings- og tilretteleggingsprosjekter knyttet til planlegging og organisering av beitebruken.*

Det foreslås videre å avsette midler til pilotprosjekter der beitebruk, gjengroing, biologisk mangfold og evt. kulturminnevern ses i sammenheng knyttet til bestemte områder.»

Gjennom Nasjonalt beiteprosjekt ble det gjennomført en rekke prosjekter rundt om i hele landet. I Vingelen i Tolga kommune ble det gjennomført omorganisering av utmarksbeitene og etablering av nye beitelag. Dette har blitt fulgt opp med investeringer i beiteområdene. Prosessen har involvert en rekke grunneiere og beitebrukere og har vært tid- og ressurskrevende. Styringsgruppen vurderer dette som et svært godt gjennomført prosjekt, og mener at tilsvarende prosjekter og prosesser bør gjennomføres også andre steder. På grunn av de store strukturendringene er det stort behov for

dette. Det understrekes fra denne type prosjekter at det er viktig også å ivareta andre brukergruppers interesser i utmark når det gjelder planlegging og gjennomføring av tiltak i tilknytning til beitebruken.

Møre og Romsdal har store unyttede beiteressurser, både i inn- og utmark. Og i Landbruksmeldinga for Møre og Romsdal (2012) er det vedtatt et mål om at beitebruken i fylket skal økes, målt i antall dyr og areal. Men bruken av beiteressursene er synkende.

I prosjektet «kartlegging av verdifulle beiter og sikring av bruk» som pågår ved Bioforsk Økologisk har det vært mye kontakt med kommunale landbruksbyråkrater og prosjektledere i diverse beiteprosjekt rundt om i landet. Det bekreftes at utfordringene står i kø. Blant annet når det gjelder reduksjon i antall dyr som slippes på beite, tap av dyr på beite, dårlig utnyttelse av beiteressursene, gjengroing av gode beiteområder, tap av verdifulle kulturlandskap, areal- og brukskonflikter med hytteeiere, jegere o.l., og krevende juridiske og økonomiske forhold.

Konklusjon: For å nå regjeringens og fylkesmeldingens mål om økt matproduksjon og ivaretagelse av kulturlandskapet vil det være helt nødvendig med en langsiktig satsing på bedre tilrettelegging for bruk av beiteressursene.

Med dette som utgangspunkt inviterte Fylkesmannen i Møre og Romsdal og Bioforsk Økologisk til et arbeidsmøte om beiting i Molde 10. juni 2013. Møtet hadde brei oppslutning, med representanter fra kommunene, fylkesmannen (miljø og landbruk), Møre og Romsdal Bondelag, Tine, landbruksrådgivinga, Møre og Romsdal Sau og geit og Bioforsk. Beiteproblematikken ble diskutert og konklusjonen var at det er mye å ta fatt i. Det er på mange områder det kan være behov for å sette inn en ekstra innsats. Møtet vedtok å nedsette ei arbeidsgruppe/beiteutvalg som skal jobbe fram en god plan for økt beiting i Møre og Romsdal. Derfor vil første året i omsøkt prosjekt bli brukt til å dra en prosess der næringa på ulike nivå er med, for avklare noen klart definerte arbeidsområder. De to neste årene i prosjektperioden er det tenkt at en prosjektleder skal jobbe helt konkret med utgangspunkt i denne planen for økt beiting.

Det er underdekning på sau- og storfekjøtt – også i Møre og Romsdal. Derfor søker Nortura, parallelt med denne beitesatsingen, om finansiering til prosjektet "Økt sau- og storfekjøttproduksjon i Møre og Romsdal". Prosjektene må sees i sammenheng, og bør derfor ha felles styringsgruppe. Organisering av beiting, kartlegging av ressursene, gjerdeproblematikk, tapsproblematikk osv. bør være tema innenfor dette prosjektet, mens sau/storfeprosjektet fokuserer på å øke antall drøvtyggere ved aktiv veivalgsrådgiving hos enkeltprodusenter.

Melkeproduksjonen er i rask endring. Stadig større buskaper, samt ny teknologi, gjør det mer krevende å ha dyra på beite. Dessuten har prisforholdet mellom kraftfôr og grovfôr/beitegras endret seg til fordel for kraftfôret. Kraftfôrandelen i fôrrasjonen øker, mens beiteandelen synker. Men dyr på beite blir aktivt brukt i markedsføringen av landbruket. Det kobles mot velstelt kulturlandskap og god dyrevelferd, og er derfor god omdømmebygging. Men vi må passe på at fasaden vi ønsker å presentere stemmer med realitetene. Det er på tide å gjøre opp status med tanke på beiting i melkeproduksjonen før en staker ut kursen videre. Spørsmålet er om dette skal gjøres i vårt beiteprosjekt, eller om det skal gjøres av andre?

Prosjekt mål

Første del av prosjektet skal resultere i en konkret plan for bedre og økt beiting i Møre og Romsdal. Både på inn- og utmark. Deretter jobbes det i 2 år med hovedprioriteringene i beiteplanen. Skal målene i landbruksmeldinga nåes må forholdene legges til rette for bedre bruk av beiteressursen enn det vi ser i dag. Bønder og ansatte i kommunen har ikke kapasitet til å gå i gang med denne type arbeid som er både omfattende og tidkrevende.

For å avdekke problemstillinger, skissere og prioritere løsninger og utvikle ei god beiteplan, skal næringa involveres tungt i prosjektet. Likeså skal landbruks- og miljømyndighet på fylket være med.

Omfang

Første år: Det gjennomføres en enkel spørreundersøkelse om beiting blant bønder, det arrangeres arbeidsgruppemøter, det inviteres til erfaringsutveksling fra prosjektet i Vingelen og med dette som utgangspunkt utarbeides det en plan for bedre og økt beiting i Møre og Romsdal. Deretter jobber en prosjektleder i 100 prosent stilling over 2 år.

Organisering

Møre og Romsdal Bondelag er prosjekteier og har ansvaret for gjennomføringen. Styringsgruppa /beiteutvalget sette bredt sammen av en representant fra følgende organisasjoner:

- Møre og Romsdal Bondelag – leder
- Møre og Romsdal Bonde og Småbrukarlag
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, landbruksavdelinga
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal, miljøvernavdelinga
- Kommunene
- Møre og Romsdal Sau og Geit
- Tine
- Bioforsk
- Nortura
- Landbruksrådgivinga

Styringsgruppa velger ei arbeidsgruppe bestående av 3 personer.

Hovedaktiviteter

- Gjennomføre en enkelt spørreundersøkelse om beiting blant bønder
- Gjennomføre 2 arbeidsmøter, først et 2-dagersmøte og deretter et dagsmøte.
- Erfaringsutveksling med prosjektleder fra beiteprosjekt i Vingelen
- Skrive prosjektplan og prosjektrapport
- Det gjennomføres en 2-årig satsing på økt beiting etter utarbeidet plan.

Milepælsplan

Aktivitet	sept-okt 13	nov-des 13	jan-feb 14	mars-apr 14	mars-apr 16
Arbeidsmøter		x	x		
Spørreundersøkelse	x				
Ferdig plan for bedre og økt beiting i Møre og Romsdal				x	
2-årig prosjektarbeid					x

Kostnader

2 Arbeidsgruppemøter a 2+1 dager og 10 personer	150 000
Inkluderer	
- innleie av foredragsholder til 1. samling	
- leie av lokale og servering	
- planlegging og arrangering av møtene	
Gjennomføre spørreundersøkelse, 40 timer	40 000

Skrive plan for bedre og økt beite i Møre og Romsdal, anslagsvis 80 timer	80 000
2-årig prosjektarbeid (fra høst 2014 til vår 2016)	1 600 000

Sum	1 870 000
------------	------------------

Finansiering

Tilskudd fra Møre og Romsdal fylkeskommune 2013	200 000
Egen finansiering fra næringa prosjektår 1	70 000
Tilskudd fra Møre og Romsdal fylkeskommune 2014	300 000
Tilskudd fra Møre og Romsdal fylkeskommune 2015	300 000
Fylkesmannen i Møre og Romsdal 2014	400 000
Fylkesmannen i Møre og Romsdal 2015	400 000
Egen finansiering fra næringa prosjektår 2 og 3	200 000

Sum	1 870 000
------------	------------------

Vedlegg 4: Svar på søknaden fra Møre og Romsdal fylkeskommune

Møre og Romsdal
fylkeskommune

Møre og Romsdal Bondelag
Postboks 2047
6402 MOLDE

Dykkar ref:	Dykkar dato:	Vår ref:	Vår saksbehandlar:	Vår dato:
	01.07.2013	55363/2013/243	Per Eldar Nakken, 71 25 80 25	13.09.2013

MØRE OG ROMSDAL BONDELAG - TILSAGN OM INNTIL KR 100 000 FRÅ MIDLAR TIL REKRUTTERING, LIKESTILLING OG KOMPETANSEHEVING I LANDBRUKET TIL PROSJEKTET "BEDRE OG ØKT BEITING I MØRE OG ROMSDAL".

TILSAGN NR 2013-0154

Dykkar søknad vart behandla i regional- og næringsutvalet i møte 03.09.2013 under sak nr RN-60/13.

Møre og Romsdal fylkeskommune gjorde slikt samrøystes vedtak:

Regional- og næringsutvalet løyver Møre og Romsdal Bondelag inntil kr 100 000 til prosjektet "Betre og økt beiting i Møre og Romsdal". Tilskotet er avgrensa til 40 % av faktiske kostnader.

Tilsagnet gjeld prosjektår nr. 1 av 3.

Grunnlag for vedtaket:

Søknaden er handsama etter nasjonale føringar for desse midlane, fylkesplan for Møre og Romsdal og Handlingsplan Verdiskaping.

Til grunn for vedtaket ligg eit kapitalbehov på kr 270 000 fordelt på følgjande hovudpostar: (Alle kostnader oppgis eks. meirverdiavgift)

Kostnadspost	kr	Beløp
Arbeidsgruppemøter	kr	150 000
Skrive beiteplan og rapport	kr	80 000
Spørreundersøking	kr	40 000
Sum	kr	270 000

Kapitalbehovet er føresett finansiert slik:

Finansieringspost	kr	Beløp
Eigeninnsats	kr	70 000
Fylkesmannen i Møre og Romsdal	kr	100 000
Møre og Romsdal fylkeskommune	kr	100 000
Sum	kr	270 000

55363/2013

Resultatmål for prosjektet:

Målet er betre og auka beiting i Møre og Romsdal. Første del av prosjektet (prosjektår 1) skal resultere i ein konkret plan for betre og auka beiting i fylket ved å foreta ei undersøking om beiting samt bidra til erfaringsutveksling frå eit anna liknande prosjekt.

Indikatorar for måling av resultat:

Plan for framtidig beiting i Møre og Romsdal som skal danne grunnlag for eit 2-årig prosjektarbeid.

Før tilsegn blir utbetalt, må søkjaren i prosjektrapport gjere greie for i kva grad måla for prosjektet er nådd.

Vilkår for utbetaling av tilsegnet:

Organisasjonsnr: 939678670

Aksept av tilsegn skal sendast Møre og Romsdal fylkeskommune, regional- og næringsavdelinga, Fylkeshuset, 6404 Molde, seinast 6 veker etter mottatt svar.

1. Prosjektet må ikkje starte opp før finansieringa er i orden. Møre og Romsdal fylkeskommune skal oppgjavast som finansieringskjelde når det blir informert om prosjektet i media, til samarbeidspartar eller andre.
2. Reduksjon og inndraging av tilsegn

Dersom støttemottakar ikkje oppfyller dei vilkåra som ligg til grunn for tilsegna, kan tilsegna falle bort eller bli redusert. Dersom prosjektet ikkje blir gjennomført som føresett eller til oppgjeven kostnad, vil tilskotet bli tilsvarande redusert.

Prosjektet må gjennomførast i samsvar med dei framlagde planane. Tilsegna vil falle bort heilt eller delvis dersom De utan samtykke på førehand med Møre og Romsdal fylkeskommune endrar planane som ligg til grunn for tilsegna. Utbetalt tilskot kan då bli kravd betalt tilbake.

3. Verketid for tilsegn

Tilsegna fell bort dersom Møre og Romsdal fylkeskommune ikkje har motteke oppmoding om utbetaling innan tilsegnsåret og dei tre påfølgjande åra. Berre i heilt særskilte høve, og etter skriftleg søknad til Møre og Romsdal fylkeskommune kan tilsegn forlengjast i inntil eitt år. Søknad om forlenging må sendast Møre og Romsdal fylkeskommune seinast den 1. november i det året tilsegna er gyldig.

4. Utbetaling, rekneskap og rapportering

Det skal førast spesifisert rekneskap for prosjektet. Rekneskapen skal vere sett opp på ein slik måte at han kan samanliknast med kostnadsoverslaget som ligg til grunn for tilsegna. Tilskot kan berre utbetalast etterskotsvis.

Det kan gjerast delutbetaling til påløpne utgifter med inntil 75% av løyvd tilskot. *Delutbetalingane skal til ei kvar tid avgrense seg til den oppgjevne %-andelen som fylkeskommunen bidrar med av dei totale kostnadene i prosjektet (sjå vedtak).* Søknader om delutbetaling må innehalde spesifisert rekneskap som er sett opp på same måte som kostnadsoverslaget. Alle kostnader oppgis eks. merverdiavgift.

Sluttutbetaling kan søkast om når prosjektet er avslutta og vilkåra er oppfylte. Sluttrapport med revisorgodkjend rekneskap må vere innsendt. Tilskotsmottakarar som ikkje er revisjonspliktige, kan få rekneskapen bekrefta av autorisert rekneskapsfører. Elektronisk skjema for mål- og resultatrapportering må vere fylt ut før sluttutbetaling kan skje. Dette skjemaet finst på nettadressa www.regionalforvaltning.no.